

Hagsätra Rågsved

Socialt värdeskapande analys (SVA)
Maj 2017

YGGH '16
@LINUSLUNDIN



46



Stockholms
stad

 TYRÉNS

UPPDRAG

Socialt värdeskapande analys, Hagsätra och Rågsved

Titel på rapport:

Socialt värdeskapande analys, Hagsätra och Rågsved

Status:

Nulägesanalys

Datum:

2017-05-09

MEDVERKANDE

Beställare:

Stockholms stad

Kontaktperson:

Helena Wessberg

Konsult:

Tyréns AB

Uppdragsansvarig:

Ylva Preutz Papantoni

Handläggare:

Sandra Jonsson

Martin Menke

Line Rydén

Louise Bergström

Kvalitetsgranskare:

Sarah Isaksson

BILDER OCH KARTOR

Foto på framsida föreställer graffitimålning i Snösätra upplagsområde.

Alla foton är tagna av Tyréns AB om inget annat anges.

Kartorna är framtagna av Tyréns AB med statistik från SCB och bakgrundskarta från Stockholms stad.

SAMMANFATTNING

Under hösten 2016 och vintern 2017 utreder Stockholms stad hur Hagsätra och Rågsved kan utvecklas till attraktiva och hållbara miljöer inför att fler bostäder ska byggas inom stadsdelarna. Cirka 3000 bostäder med tillhörande service och verksamheter kommer att prövas i området. Det samlade utredningsarbetet kommer resultera i att Stockholms stad tar fram geografiska fokusområden och konkreta förslag för hur stadsdelarna kan utvecklas med bostäder och service. Inom ramen för det inledande utredningsarbetet har en socialt värdeskapande analys (SVA) för stadsdelarna Hagsätra och Rågsved tagits fram. SVA syftar till att öka kunskapen om de båda stadsdelarna ur ett socialt perspektiv.

SVA är en analysmodell för att analysera sociala aspekter i fysisk planering som bygger på kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm som bedrivs av Stockholms stad. Centrala värden för social hållbarhet avgränsas i denna SVA till vardagsliv, trygghet, identitet, sammanhållning och gröna miljöer.

SVAn innehåller en nulägesanalys där dialoger med skolungdomar och förskolepedagoger genomförts för att samla in information om stadsdelarnas utmaningar och sociala värden. Vidare har statistisk analys, platsbesök, geografiska analyser, samt workshop med nyckelaktörer ingått som moment i framtagandet av SVAn. En trygghetskarta har tagits fram utifrån brottsstatistik, skoldialog samt material från Stockholms stads webdialog *Bästa platsen*. *Bästa platsen* pågick från slutet av 2016 till början av 2017.

Resultatet av denna SVA presenteras i fem punkter för att bidra till ett socialt värdeskapande för Hagsätra och Rågsved. Dessa konkretiserats genom att tillhörande geografiska platser pekas ut. Till varje geografisk plats presenteras rekommendationer på utveckling och åtgärder, se kapitel 6.

- **Fritidsaktiviteter och målpunkter för alla** med ett särskilt fokus på barn och unga samt ur ett jämställdhetsperspektiv. Vid tio års ålder får barn ofta ett större behov av att röra sig utanför hemmet, men dessa barn är för unga för att vistas på exempelvis en fritidsgård. Det är viktigt att det finns aktiviteter för barn i denna ålder.
- **Trygghet** skapar frihet att röra sig fritt i området men också att våga ta plats i samhället och få vara självständig. Människor använder stadsrum olika beroende på hur de upplever trygghet. Även här bör ett jämställdhetsperspektiv ingå eftersom kvinnor och män upplever trygghet olika.
- En stark **platskänsla och stolthet** över sin boendemiljö skapar framtidstro och vilja att stanna kvar samt förvalta och utveckla sin stadsdel. Platskänsla och stolthet är direkt kopplat till de ovan nämnda punkterna om trygghet och målpunkter. Tillgång till tydliga fritidsaktiviteter och målpunkter påverkar också upplevelsen av, samt stoltheten över platsen.
- Det är viktigt att i fortsatt planering anta ett **jämställdhetsperspektiv**. Det finns redan vid ung ålder tydliga exempel på att killar och tjejer upplever trygghet på olika sätt och att tjejer/kvinnor är mer otrygga i det offentliga rummet än män. Det är även tydligt att tjejer och killar har olika behov när det gäller fritidsaktiviteter. Fotboll är en idrott där pojkar dominerar medan friidrott är en idrott där flickor dominerar. Det finns även fler offentliga platser riktade till pojkar och deras fritidsaktiviteter, så som bollplaner. Om det saknas aktiviteter för tjejer kan det leda till att de vistas ute mindre vilket även i längden kan leda till skillnad i hälsa.
- **Kopplingar och barriärer** är ett tydligt fokusområde för Hagsätra och Rågsved då stadsdelarna omges av barriärer i form av trafikinfrastruktur. Därmed blir kopplingar till omgivande områden svaga. Analysen visar också att tillgängligheten till och från målpunkter inom stadsdelarna är svag på grund av otydliga stråk, vilket även påverkar den mentala tillgängligheten. Genom att skapa tydligare stråk ökar troligen rörligheten inom området samt tillgängligheten till betydande målpunkter.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

| | | |
|-----|--|----|
| 1 | BAKGRUND | 5 |
| 1.1 | SYFTE | 5 |
| 1.2 | AVGRÄNSNING | 6 |
| 1.3 | SOCIALT VÄRDESKAPANDE ANALYS..... | 7 |
| 2 | METOD FÖR SVA | 8 |
| 2.1 | LITTERATURSTUDIE | 8 |
| 2.2 | ANALYSVERKTYG – MATRIS | 8 |
| 2.3 | DIALOG | 13 |
| 2.4 | WORKSHOP MED FÖR OMRÅDET VIKTIGA NYCKELAKTÖRER | 17 |
| 2.5 | STATISTIK OCH GEOGRAFISK INFORMATION | 17 |
| 2.6 | PLATSOBSERVATIONER | 18 |
| 3 | HAGSÄTRA OCH RÅGSVED MED OMNEJD..... | 19 |
| 3.1 | HISTORIA | 19 |
| 3.2 | TRAFIK OCH INFRASTRUKTUR | 21 |
| 3.3 | STATISTISK SAMMANSTÄLLNING..... | 24 |
| 4 | SOCIALA VÄRDEN I HAGSÄTRA OCH RÅGSVED | 29 |
| 4.1 | VARDAGSLIV | 30 |
| 4.2 | SAMMANHÅLLNING | 32 |
| 4.3 | IDENTITET | 33 |
| 4.4 | TRYGGHET | 34 |
| 4.5 | GRÖNA MILJÖER | 38 |
| 5 | HAGSÄTRA OCH RÅGSVED UR ETT BARNPERSPEKTIV | 39 |
| 5.1 | VARDAGSLIV | 39 |
| 5.2 | SAMMANHÅLLNING | 41 |
| 5.3 | IDENTITET | 42 |
| 5.4 | TRYGGHET | 45 |
| 5.5 | GRÖNA MILJÖER | 47 |
| 6 | REKOMENDATIONER | 53 |
| 7 | LITTERATURFÖRTECKNING | 59 |
| | BILAGA: FRÅGESTÄLLNINGAR VID SKOLDIALOGEN | 60 |

1 BAKGRUND

Stockholm stad har påbörjat ett projekt i Hagsätra och Rågsved där syftet är att visa hur stadsdelarna kan utvecklas till attraktiva och hållbara miljöer. Bostadsbebyggelse om cirka 3000 bostäder med tillhörande service och verksamheter ska prövas i området. Projektets arbete ska också visa hur Hagsätra och Rågsved på ett tydligare sätt i framtiden kan kopplas samman med omgivande områden. Som start i projektet vill Stockholm stad kartlägga nuläget ur ett socialt perspektiv och har valt att göra det genom en socialt värdeskapande analys (i fortsättningen förkortad SVA).

Utöver denna SVA arbetar Stockholms stad med digital medborgardialog samt olika utredningar i området under hösten 2016 och vintern 2017. Utredningarna hanterar utöver det sociala nuläget frågor som trafik, ekologi, landskap och handel. Det sammanlagda utredningsarbetet kommer att resultera i geografiska fokusområden som är viktiga för utvecklingen av Hagsätra och Rågsved. Stockholms stad kommer därefter arbeta mer fördjupat inom respektive fokusområde för att ta fram konkreta förslag kring hur fokusområdena kan utvecklas med bostäder och service.

Stockholms stad har tagit fram visionspunkter och identifierat utmaningar för projektet vilka är:

Vision

- Öka fysisk integration
- Skapa sammanhållning – levande centrum och kulturliv
- Lyfta fram kultur och natur
- Hitta länkar mellan bebyggelse och naturområden

Identifierade utmaningar

- Öka tryggheten
- Stadskvalitéer – *”från mellanrum till stadsrum”*
- Överbygga barriärer
- Involvera boende och stadens förvaltningar
- Stärka lokala centrum
- Använda skola, idrott och kultur som motor i stadsutveckling
- Nyttja det kollektivtrafiknära läget

Ovanstående punkter är generella för hela projektet och således inte specifikt framtagna för denna SVA. De beaktas i den utsträckning de faller inom ramen för SVA.

1.1 SYFTE

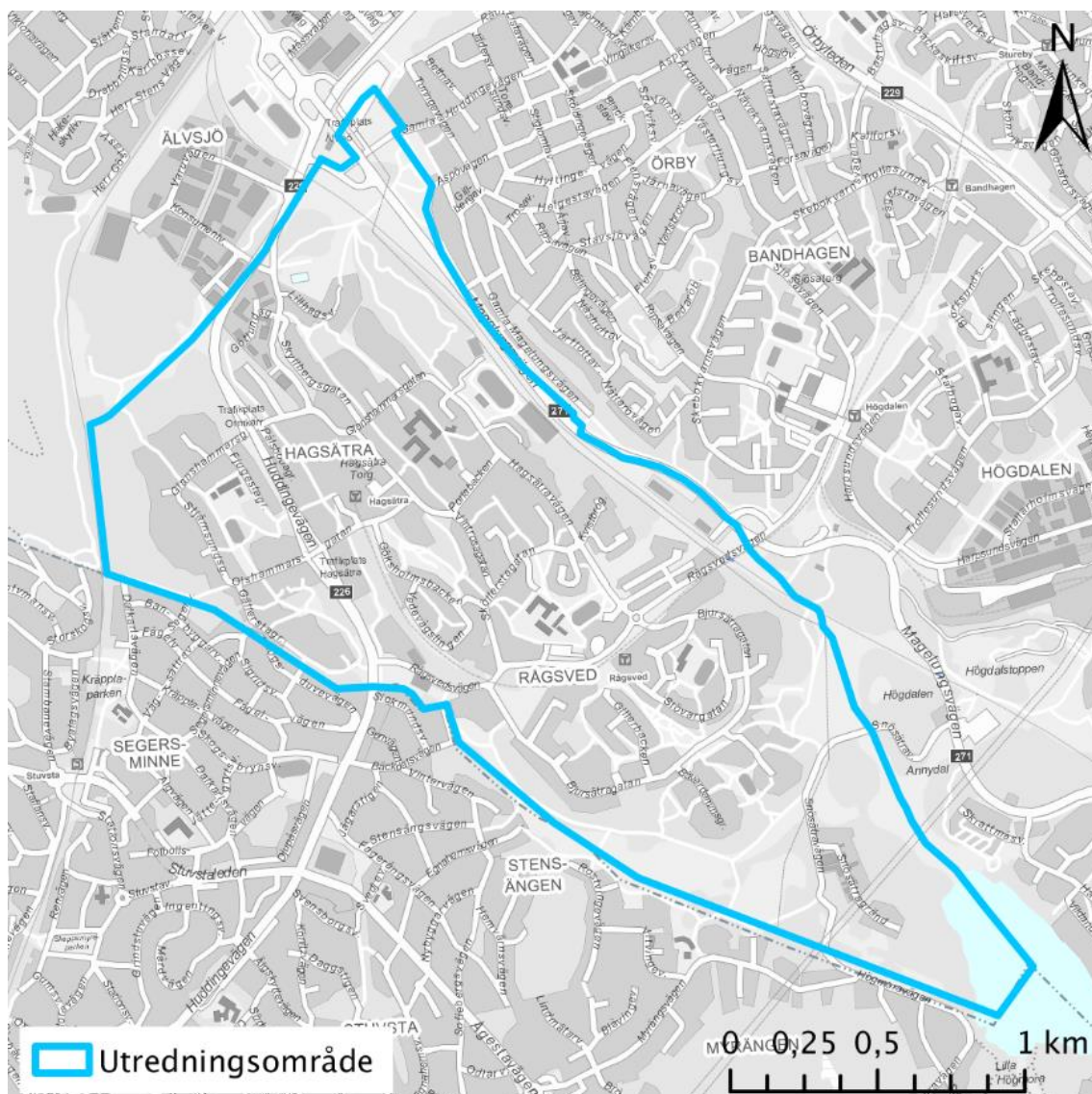
Syftet med SVA för Hagsätra och Rågsved är att öka kunskapen om de båda stadsdelarna ur ett socialt perspektiv. Detta görs genom att identifiera sociala värden i Hagsätra och Rågsved som är viktiga att beakta i den fortsatta planeringen.

Syftet är också att skapa delaktighet i planeringen för Hagsätra och Rågsveds utveckling och invånarnas syn på sitt område vägs därför in i analysen. Jämställdhets- och barnperspektivet är utpekat av Stockholm stad som viktiga sociala aspekter, varför detta beaktas särskilt i denna SVA.

1.2 AVGRÄNSNING

Det geografiska utredningsområdet utgörs av stadsdelarna Hagsätra och Rågsved (se figur 1). En vidare utblick till omkringliggande stadsdelar, samt staden som helhet görs för att identifiera kopplingar eller barriärer. Analysen sker därför utefter tre geografiska nivåer; *stadsdel*, *omgivning* och *stad*, för en närmare beskrivning av de geografiska nivåerna se kapitel 3 metod för SVA. Den statistiska analysen sker på basområdesnivå, vilket är den minsta statistiska enhet som finns i Stockholms län.

I denna SVA avgränsas och benämns centrala värden för social hållbarhet som; vardagsliv, trygghet, identitet, sammanhållning och gröna miljöer. Nästkommande kapitel 2, redogör för SVAns utgångspunkt för socialt hållbar stadsutveckling.



Figur 1. Kartbild över utredningsområdet.

1.3 SOCIALT VÄRDESKAPANDE ANALYS

SVA är en analysmodell för att analysera sociala aspekter i samhällsplaneringen. Utgångspunkten för modellen är att bidra till en mer socialt hållbar stadsutveckling. Den byggda miljön kan i sig själv inte skapa social hållbarhet, men kan bidra till att skapa sociala värden som är centrala för ett socialt hållbart samhälle. SVA kan användas för att belysa sociala konsekvenser av ett planförslag eller till att föreslå förbättringar för främjande av sociala värden i en plan eller i ett område. På så vis fungerar SVA både proaktivt och reaktivt (Dahlin 2016).

SVA har många likheter med social konsekvensanalys (SKA) och social konsekvensbeskrivning (SKB). De två sistnämnda likställs i denna text med varandra och benämns fortsättningsvis endast som SKA. En SKA är en analysmodell som på ett systematiskt sätt identifierar viktiga sociala aspekter på en viss geografisk plats. Modellen har sin utgångspunkt i människor och samspelet människor emellan, med särskild hänsyn till människors skilda livssituationer och behov. SKA kan användas som verktyg i planeringen dels som process men också som ett dokument som uppmärksammar de sociala konsekvenser som en viss förändring i den fysiska miljön medför (Stockholms läns landsting 2015). Traditionellt sett har SKA varit mer inriktat på att analysera sociala *effekter* eller *konsekvenser* av ett planförslag eller den byggda miljön. SVA är tänkt som ett mer proaktivt verktyg för att främja sociala värden i den byggda miljön kontinuerligt under planeringsprocessen (Dahlin 2016).

En SVA bör vara integrerad genom flera delar av planprocessen. Poängen med SVA i alla skeden är att skapa kunskap kring vilka vi planerar för, vilka behov och önskningar de har, samt vilka prioriteringar som behöver göras. Det finns alltid sociala frågor att ta hänsyn till inom planeringen av den fysiska miljön, men frågorna varierar beroende på plats, geografisk skala samt skede av planprocessen. Denna SVA tas fram i ett tidigt skede inför kommande planprocess och fokuserar således på en nulägesanalys utav utredningsområdet.

2 METOD FÖR SVA

Detta kapitel redogör för vilka huvudsakliga metoder som använts inom denna SVA för att samla in samt analysera material. Nedan presenteras de moment som varit en del i framtagande av denna SVA:

- Litteraturstudie
- Framtagande av analysverktyg i form av matris innehållande sociala värden och geografiska skalor
- Material från tidigare genomförda dialoger genomförda av Stockholm stad
- Workshops med nyckelaktörer
- Skoldialog med barn och ungdomar från Hagsätra och Rågsved
- Dialog med förskolepedagoger
- Statistisk analys och geografisk analys
- Platsbesök

2.1 LITTERATURSTUDIE

Denna SVA bygger på Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholms definition av begreppet. Att utveckla ett analysverktyg ingår som en del av SVA-processen och har i detta fall tagits fram genom en litteraturstudie, där tre olika verktyg har analyserats. Dessa är:

- "*Från delad till enad stad*" av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm från 2016
- "*SKA – Social konsekvensanalys*" av Göteborgs stad från 2011
- "*Verktyg för sociala konsekvensbedömningar*" av Malmö stad, senast uppdaterad 2016

Med utgångspunkt från dessa rapporter har ett analysverktyg i form av en matris tagits fram.

2.2 ANALYSVERKTYG – MATRIS

Som stöd i analysen används ett analysverktyg i form av en matris, vilken redovisas för i sin helhet på nästa sida, se tabell 1. Bedömningen som genomförts utgår ifrån de sociala värdena *vardagsliv, sammanhållning, trygghet, identitet* och *gröna miljöer*. Vidare studeras de sociala värdena utifrån tre olika geografiska skalor: *stadsdel, omgivning* och *stad*. För varje värde och skala har olika grupper perspektiv lyfts. Inkludering av olika grupper i samhället är grundläggande för den sociala hållbarheten. Barn och unga, kvinnor, äldre, låginkomsttagare, minoritetsgrupper och personer med funktionsvariationer är grupper som oftare marginaliseras inom samhällsplaneringen (Trivector 2015).

Matrisens begränsningar

Matrisen behandlar inte övergripande frågor för jämlikhet utan är begränsad till vad som kan göras med hjälp av den fysiska miljön. Miljömässig och ekonomisk hållbarhet behandlas inte separat i matrisen utan inkluderas i de sociala värdena. Skalorna i matrisen, *stadsdel, omgivning* och *stad* bör inte ses som begränsningar utan hellre som hjälpmedel för att identifiera sociala risker och värden. Skalan *stadsdel* kan annars upplevas som en för stor lägsta skala då det finns stora skillnader inom stadsdelen, såväl fysiska som mentala.

Tabell 1. Analysverktyget Matrisen med frågor av relevans för de olika sociala värdena och geografiska skalorna.

| Sociala värden och geografisk-nivå | Stadsdel | Omgivning | Stad |
|------------------------------------|--|--|--|
| Vardagsliv | Finns funktioner som kollektivtrafik, verksamheter, service, förskola och skola tillgängliga? Finns det inom området möjlighet att delta i kulturliv, fritidsaktiviteter för alla åldrar och grupper? Är gång och cykel prioriterat framför biltrafik? Är området tillgängligt för samtliga grupper? Finns det möjlighet för etablering av verksamheter på kort och lång sikt? | Finns viktiga funktioner tillgängliga i omkringliggande områden? Kompletterar programområdet funktioner som saknas i omkringliggande områden? | Bidrar området till en rättvis fördelning av resurser i staden? Finns tillgång till regional kollektivtrafik och regionala cykelstråk? |
| Sammanhållning | Finns det målpunkter inom programområdet, vilka? Möjliggörs möten och nätverk samt en genomströmning av människor, hur? Vart finns de flesta mötesplatserna idag? Är mötesplatserna jämt fördelade? Finns det flexibla och dynamiska miljöer och verksamheter? Finns det varierade boendeformer? | Kopplar området samman med närliggande stadsdelar och målpunkter? Bidrar området till målpunkter för invånare i andra områden? Finns det målpunkter i omkringliggande områden som invånare i Hagsätra och Rågsved förväntas besöka? Finns betydande barriärer mellan Hagsätra och Rågsved och andra och omkringliggande områden? | Bidrar området till en mer fysiskt (och socialt) integrerad stad? |
| Identitet | Vad särskiljer området gällande arkitektur och struktur? Vilken historia har området? Hur upplever människor som bor i stadsdelen sin egen stadsdel? Finns det något/några särskilda landmärken? Vilka positivt identitetsskapande värden är viktiga att bevara och/eller stärka i stadsdelen? | Innehåller området arkitektoniska inslag som följer eller bryter mot omkringliggande områden? Vilken roll har området i förhållande till omkringliggande områden? Vilka sociala kvalitéer finns idag i omgivningen? Hur upplever människor från omkringliggande områden Hagsätra och Rågsved? | Bidrar området till en stärkt identitet och en attraktiv bild inom staden? Hur beskrivs Hagsätra Rågsved av människor i staden, myndigheter och media? |
| Trygghet | Finns förutsättningar för livfulla bostadsområden i området? Kan barn röra sig tryggt och skyddat från biltrafik? Finns det förutsättningar för trygghet och folkliv på dagtid och kvällar/nätter? Är de offentliga miljöerna trygga, trafiksäkra och tillgängliga för alla (oavsett ålder, bakgrund, kön, etnicitet, sexuell läggning)? Är stråk inom stadsdelen upplysta, hela och rena? | Bidrar området till fler människor i rörelse mellan stadsdelar och inom andra stadsdelar? Kan barn röra sig till målpunkter i närliggande områden utan säkerhetsrisker förknippade med trafik? Är stråk mellan Hagsätra och Rågsved och omkringliggande stadsdelar upplysta, hela och rena? | Bidrar området till en tryggare stad för alla (oavsett ålder, bakgrund, kön, etnicitet, sexuell läggning)? |
| Gröna miljöer | Finns det tillgängliga gröna miljöer i området av tillfredställande storlek och kvalitet? Främjar offentliga miljöer lek, rörelse och lärande? Lockar de gröna miljöerna olika/alla grupper i samhället? | Finns gröna miljöer i närliggande områden? Bidrar området till att gröna miljöer blir tillgängliga för fler människor? | Bidrar området till en rättvis fördelning av gröna miljöer inom staden? |

Vardagsliv

Den byggda miljön kan på många sätt påverka människors förutsättningar till ett fungerande vardagsliv. Viktigt i vardagen är att enkelt och snabbt kunna ta sig till, och även mellan, de funktioner som människor behöver, vilket kan inkludera arbete, skola, fritidsaktiviteter, service samt dagligvaruhandel. Närhet mellan hemmet och de vardagliga funktionerna stärker människors välbefinnande och livskvalitet då det ger förutsättningar till en god balans mellan arbete och fritid (Stockholms läns landsting 2015). De olika färdmedel som människor använder för att ta sig fram i vardagen bör också ges hänsyn och stödjas för att underlätta vardagslivet. Gång, cykel och kollektivtrafik ska prioriteras framför biltrafik enligt Stockholms stads framkomlighetsstrategi (Stockholms stad 2012).

Sammanhållning

Sammanhållning handlar om människors möjligheter att mötas, vilket kan ske genom sammankoppling mellan områden. På så vis kan människor från olika områden mötas i vardagen, till skillnad från att leva isolerade från varandra. Sammankoppling kan ses som en av de främsta stadsbyggnadsåtgärderna för att minska rumslig segregation och dess negativa effekter. Sammankoppling av områden med olika sociala förutsättningar ger särskilt positiva effekter för socialt värdeskapande då det kan leda till ett stärkt socialt kapital och tillitsfulla relationer mellan människor av olika bakgrund (Göteborgs stad 2011; Larberg 2016).

Identitet

Identiteten handlar om hur platsen eller området särskiljer sig från andra platser. Ett områdes identitet innehåller flera beståndsdelar. Platsens historia och den fysiska miljön är en del av platsens identitet, likväl som att den sociala miljön och den mening som människor tillskriver miljön också är en del av platsens identitet (Gustavsson & Elander 2016; Göteborgs stad 2011). Den fysiska miljöns attribut kan påverka människors uppfattning om platsen, det byggda kan väcka intresse och upplevas tilltalande eller inte genom exempelvis detaljer, färgval och form samt en variation av miljöer i området. Vid nybyggnation handlar frågor om identitet om vad som redan finns på och kring platsen samt huruvida det ska följas, stärkas eller brytas. Byggnader och platser får naturligt en karaktär genom en blandning av funktioner (Göteborgs stad 2011).

För socialt värdeskapande såsom en känsla av stolthet eller livskvalitet i ett område bör människor känna en samhörighet och tillhörighet med området, och att platsen överensstämmer med människors självidentitet. Det är svårt att förutse hur ett område upplevs och används, vilket även kan förändras över tid. Bebyggelsemiljöer som uppfattas av utomstående och boende som oattraktiva eller som inte stämmer överens med en invånares självidentitet kan leda till en avsaknad av samhörighet eller flytt därifrån (Gustavsson & Elander 2016; Göteborgs stad 2011).

Trygghet

Upplevelsen av trygghet är en viktig förutsättning för att stadens invånare ska kunna leva ett allsidigt och jämlikt liv. Den byggda miljön kan förebygga upplevelsen av otrygghet och därmed främja trygghet genom stadsbyggnadsåtgärder. Trygghet kan kopplas till den faktiska säkerheten eller handla om upplevelsen av trygghet (Cruse Sonden et al. 2016). I en SVA är det större fokus på upplevd trygghet än den faktiska säkerheten som ofta inkluderas i andra samhällsplaneringsåtgärder så som tillgänglighet. Något av det viktigaste för tryggheten är närvaro av andra människor som skapar ögon på, eller mot gatan eller annan offentlig plats. Detta kan ske genom blandade funktioner samt aktiviteter under olika tider på dygnet. Trygghet kan även främjas genom att samla människor till få och större stråk, till skillnad från att sprida ut människor till flera ensliga gator (Gehl 2010).

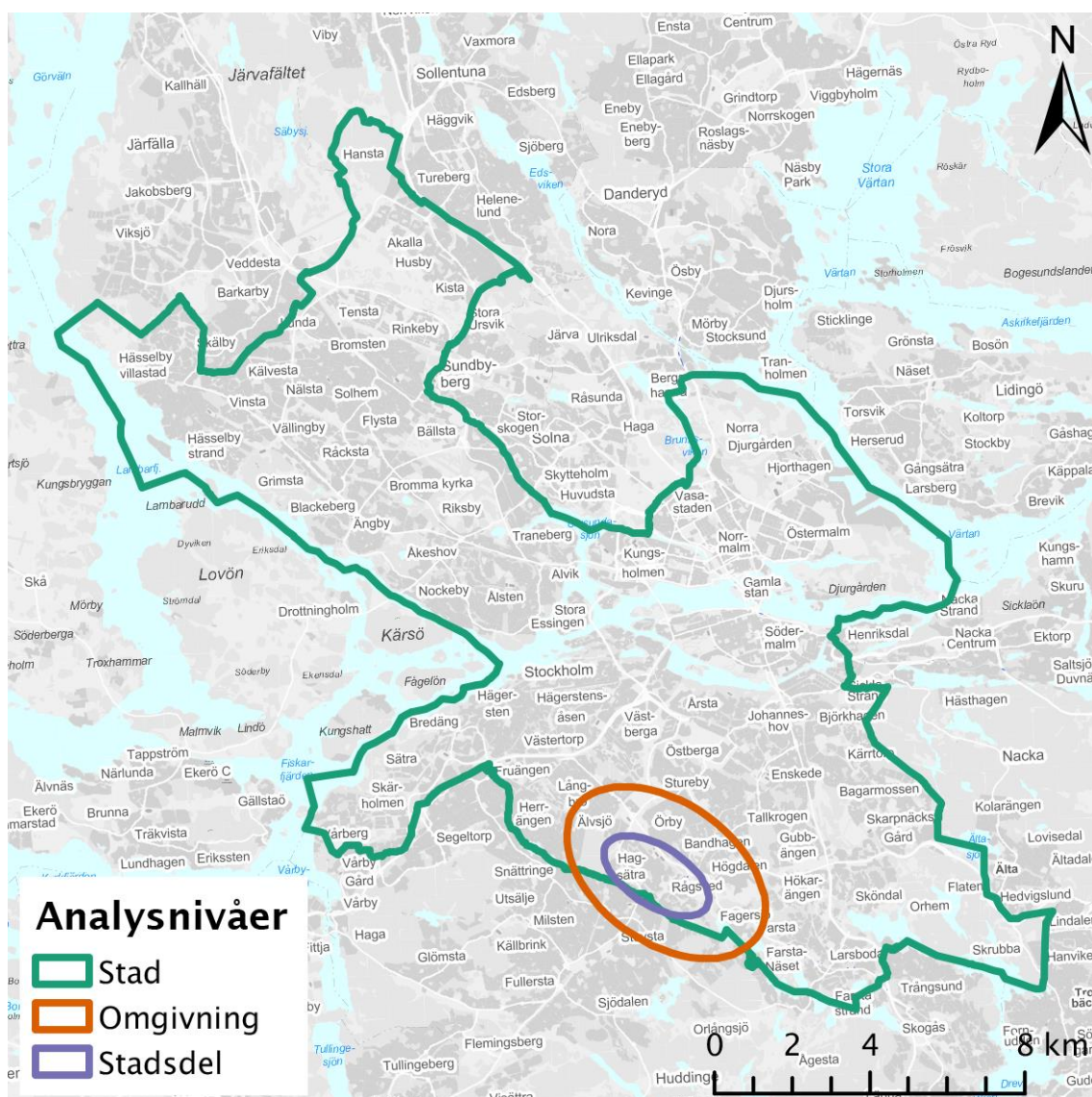
För barn handlar trygghet inte enbart om en upplevd trygghet i utomhusmiljöer, utan även om faktisk säkerhet. Säkerhetsrisken för barn är till stor del associerad till trafik. En viktig parameter handlar också om föräldrars upplevelse av barnens trafikrum, upplever de det som osäkert känner de sig inte trygga att släppa iväg barn själva i trafiken för att leka eller självständigt ta sig till och från skola (Björklid 2015). Det medför att barnen begränsas och föräldrar kanske använder bilen mer. Barn är de största brukarna av utemiljön i närområdet och den utgör en viktig del i barnens utveckling. Barns lek begränsas inte endast till lekplatser utan sker även på andra platser såsom på gator och torg i närområdet eller längs skolvägar (Björklid 2015; Almén 2010).

Gröna miljöer

Gröna miljöer innefattar skogsområden, parker och grönytor samt gröna inslag i mindre skala såsom träd, buskar och gräsytor. Det finns ett samband mellan tillgång till gröna miljöer i närområdet och människors hälsa och välbefinnande. Det är i interaktionen med gröna miljöer, genom exempelvis fysisk aktivitet eller avkoppling som hälsofrämjande värden har möjlighet att uppstå. Gröna miljöer är även viktiga för barns utveckling då koncentrationsförmåga, motorik samt empatisk förmåga kan understödjas bland barn vars förskolegårdar består av en naturrik miljö (Olsson et al. 2016; Stoltz et al. 2012).

Geografisk nivå: Stadsdel, Omgivning samt Stad

Stadsdel motsvarar utredningsområdet det vill säga stadsdelarna Hagsätra och Rågsved, se figur 2. Här analyseras funktioner inom de både stadsdelarna, exempelvis utformning av en väg eller en park. *Omgivning* är den mittersta i skalan som inkluderar närliggande områden vilka avgränsats till Fagersjö, Högdalen, Örby, Älvsjö och Stuvsta i Huddinge kommun. *Staden* är den största geografiska skalan som handlar om staden som helhet, och analyserar i Hagsätra och Rågsved i relation till övriga målpunkter i Stockholm stad. Stadsdel är den geografiska nivå som alltid berörs i analysen, de geografiska nivåerna omgivning och stad berörs i de fall det ansetts relevant och framkommit tillräckligt med material. Som exempel berörs nivån stad sällan i barnperspektivet då barn främst rör sig på en mer lokal nivå.

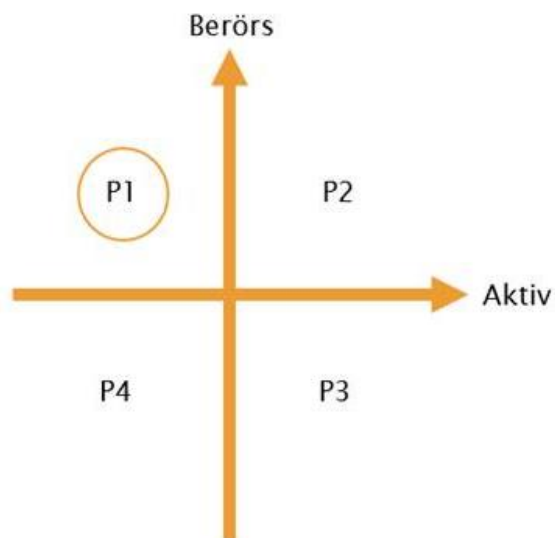


Figur 2. Kartbild som visar analysens geografiska nivåer.

2.3 DIALOG

Att i planeringen inkludera medborgare genom dialog och återkoppling, där de har möjlighet att påverka, bidrar till att skapa tillit till samhället. Den lokalkännedom och kunskap som invånare har och som kan fångas in genom dialog är värdefull för planeringen eftersom den representerar ett inifrånperspektiv och beskriver de behov och upplevelser av de som rör sig på en plats i sin vardag.

Dialog är ett verktyg för att samla in synpunkter som vanligtvis inte kommer fram, och från dem som vanligtvis inte deltar, i samrådsprocessen. Figur 3 visar en prioriteringsmodell för dialogprocessen. P1 utgörs av grupper som kommer beröras av projektet men som inte varit aktiva under planering eller under samråd. Dessa grupper är vanligtvis barn eller personer som inte talar svenska. P2 och P3 syftar till grupper som vanligtvis är/har varit aktiva under planering och i samråd men som är mindre eller mer berörda. Dessa grupper behöver oftast inga särskilda insatser för att locka till samråd eller dialog. P4 utgörs av grupper som varken är berörda eller aktiva i planeringen och som därmed inte behöver fångas upp med särskilda insatser. Modellen visar att det är främst prioriterat att rikta dialoginsatser mot grupper inom P1.



Figur 3. Prioriteringsmodell för dialogprocessen.

Vuxna har på olika sätt möjlighet att påverka utformningen av sin närmiljö. De kan kontakta tjänstepersoner på kommunen, använda sociala medier för att göra sin röst hörd eller använda juridiska vägar för att påverka. Samråd är inte alltid anpassade till barns och ungas förmåga att ta till sig information, analysera konsekvenser och uttrycka sin åsikt. Av den anledningen är det värdefullt att särskilt undersöka vad barn i Hagsätra och Rågsved tycker och har behov av. Resultat från webdialogen *Bästa platsen* visade även att barn och ungdomar var underrepresenterade och således behövde deras erfarenheter fångas upp separat.

Det är även viktigt att säkerställa att både killar och tjejer kommer till tals under dialogen. Satsningar på fysisk aktivitet för barn och unga blir ofta en satsning som framförallt når redan aktiva och killar och i lägre grad tjejerna. Tjejer har exempelvis traditionellt sett inte ett lika tydligt intresse av en dominerande sport, så som killars intresse för bollspel (Simicic 2015).

Syftet med dialogerna inom SVA är att kartlägga barn och ungas behov, erfarenheter och upplevelser av stadsdelarna Hagsätra och Rågsved. Vidare är syftet att undersöka hur Hagsätra

och Rågsved kan komplettera omkringliggande områden vad gäller målpunkter och mötesplatser.

Tidigare genomförda dialoger

Denna SVA har inkluderat material från tidigare genomförda samt pågående medborgardialoger och undersökningar. Vilka är:

- **Bästa platsen – tyck till om Hagsätra & Rågsved 2016-2017**
Digital dialog som riktar sig till samtliga boende i områdena likväl som externa personer. Material har inkluderats i trygghetskartan.
- **Trygghetsmätning 2014**
Trygghetsmätningen är en stadsövergripande enkätundersökning som Socialförvaltningen har tagit initiativ till och genomfört.
- **Trygghetsvandring 2016**
Genomförd av stadsdelskontoret med fastighetsägare och polisen.

Skoldialog med barn och ungdomar från Hagsätra och Rågsved

Resultat från webdialogen *Bästa platsen* visade att barn och ungdomar var underrepresenterade och således behövde deras erfarenheter fångas upp separat. En skoldialog genomfördes med elever från årkurs 4-6 från Ormkärrens-, Hagsätra- och Rågsvedsskolan, se figur 4. I stadsdelarna finns sammanlagt fem grundskolor. Ovan nämnda skolor är utvalda för att de har en god geografisk spridning inom utredningsområdet. Totalt deltog 32 elever (något fler flickor än pojkar) och tre pedagoger under dialogtillfället. Synpunkterna från dessa 32 elever ger en indikation på hur barn och unga i stadsdelarna ser på sin närmiljö. I detta skede har mellanstadieelever prioriterats vilket grundar sig i att barn i 10-12 års ålder har ett lokalt rörelsemönster. Studien kan komma att visa att andra åldersgrupper behöver kartläggas i kommande skeden.

Syftet med mötet mellan de tre skolorna var även att barn som inte träffas så ofta i sin vardag skulle få mötas och diskutera olika frågor samt dela med sig av erfarenheter. De frågor som diskuterades kretsade kring gröna miljöer, fritidsintressen, målpunkter, otrygga platser, rörelsemönster samt stadsdelarnas identitet.



Figur 4. Foton från workshop med skolelever från mellanstadiet.

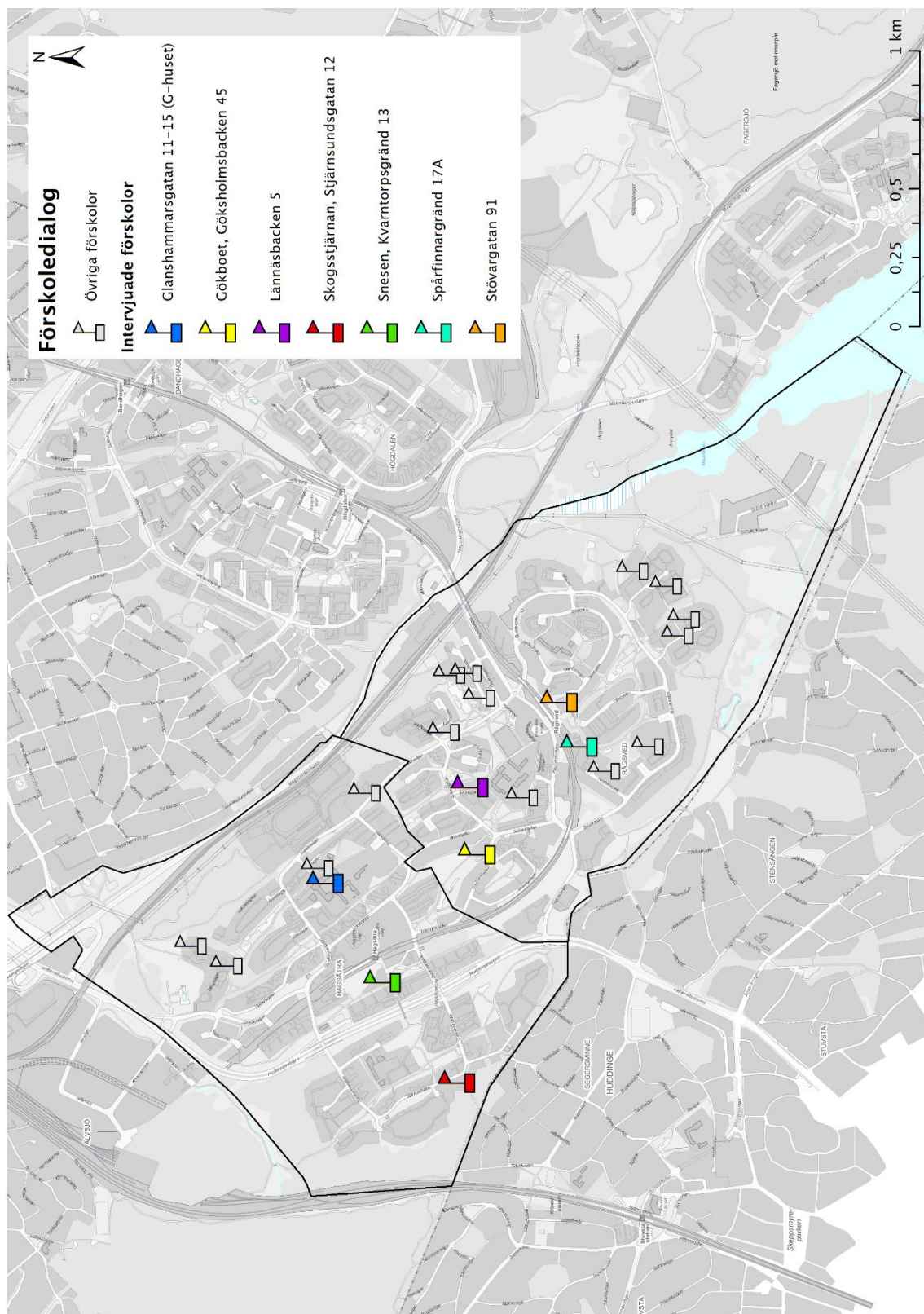
Barnen delades upp i kill- och tjejgrupper med representanter från alla tre skolorna i varje grupp. Grupperna fick genomföra fyra olika övningar där de sociala värdena diskuterades; vardagsliv, sammanhållning, identitet, trygghet och gröna miljöer. Sammanhållning och identitet diskuterades gemensamt vid en station genom samtal med förutbestämda frågor som stöd. Vardagsliv, trygghet och gröna miljöer utgjorde temana på olika stationer, där barnen markerade

ut viktiga eller otrygga platser på karta. Barnen kunde även fritt skriva eller rita på klotterplank för värdena som fanns vid varje station.

En separat övning genomfördes med pedagoger från Hagsätra och Ormkärrsskolan vilka närvarade under skoldialogen. Övningen syftade till att komplettera resultatet från skoldialogen med pedagogernas perspektiv på otrygga platser och målpunkter. De frågor som användes vid workshopen redovisas i Bilaga 1.

Dialog med förskolepedagoger

För att komplettera skoldialogerna och få med de yngsta barnens perspektiv genomfördes telefonintervjuer med förskolepedagoger. Fokus för intervjuerna var på hur förskolorna använder sin närmiljö, om de ser några brister i sin närmiljö, om några trafikfrågor är extra viktiga för dem, om de upplever några otrygga miljöer med barnen samt vilka miljöer och närområden de absolut inte vill ska försvinna vid utveckling av stadsdelarna. De förskolor som deltagit i intervjustudien redovisas i figur 5.



Figur 5. Kartbild som visar geografiskt läge på medverkande förskolor.

2.4 WORKSHOP MED FÖR OMRÅDET VIKTIGA NYCKELAKTÖRER

Syftet med workshoppen var att få en bred diskussion med nyckelaktörer från Hagsätra och Rågsved om sociala värden inom stadsdelarna. Syftet var även att validera analysmatrisen och dess frågor (se tabell 1). Deltagare vid workshoppen representerades av flera förvaltningar från Stockholms stad, byggaktörer och förvaltare (IKANO och Stockholms hem) samt experter inom stadsutveckling och social hållbarhet från Tyréns. Två samhällsplanerare studenter från KTH (Kungliga tekniska högskolan) med social hållbarhet som särskilt studiecase deltog också.

Deltagarna fick utifrån frågorna i matrisen och deras respektive kompetens diskutera vad som är viktigt att vidare beakta för ett socialt värdeskapande inom Hagsätra och Rågsved. Workshoppen resulterade i framtagande av tematiska och geografiska områden att tillvarata och utveckla i kommande skeden av planeringen.

2.5 STATISTIK OCH GEOGRAFISK INFORMATION

För att kartlägga utredningsområdet, omkringliggande områden, samt hela Stockholms stad, har statistik från SCB använts. Statistiken är uppbyggd i rutor av storleken 250 gånger 250 meter i tätortsområden. När hela staden analyseras medför storleken på rutorna att en del rutor innefattar få antal boende vilket medför stora variationer av den geografiska fördelningen av de studerade variablerna. Till exempel kan närliggande rutor uppvisa stora skillnader i inkomstnivå eftersom det kan räkna med en handfull personer med hög, eller låg, inkomst för att kraftigt ändra rutans medelvärde. För att komma runt problemet och lättare kunna utläsa de mönster som finns i statistiken har en metod använts där varje ruta tilldelas samma folkmängd. I den här analysen har två nivåer använts; 200 till 400 invånare för grannskapet och 3 200 till 6 400 invånare för stadsdelen. Om en ruta har färre än 200/400 eller 3 200/ 6 400 invånare läggs invånare till från rutans närmaste grannar tills den önskade folkmängden uppnåtts. Resultatet blir att variationen mellan rutorna minskar och det blir lättare att kategorisera dem i olika områdestyper.

Den statistik som inhämtats har använts för att kartlägga utredningsområdets socioekonomiska sammansättning. Trots att statistiken är generell så är det ändå möjligt att genom denna dra slutsatser om hur dessa områden förhåller sig till varandra och staden. Vilket ger en bild av nuläget och områdenas socioekonomiska förutsättningar.

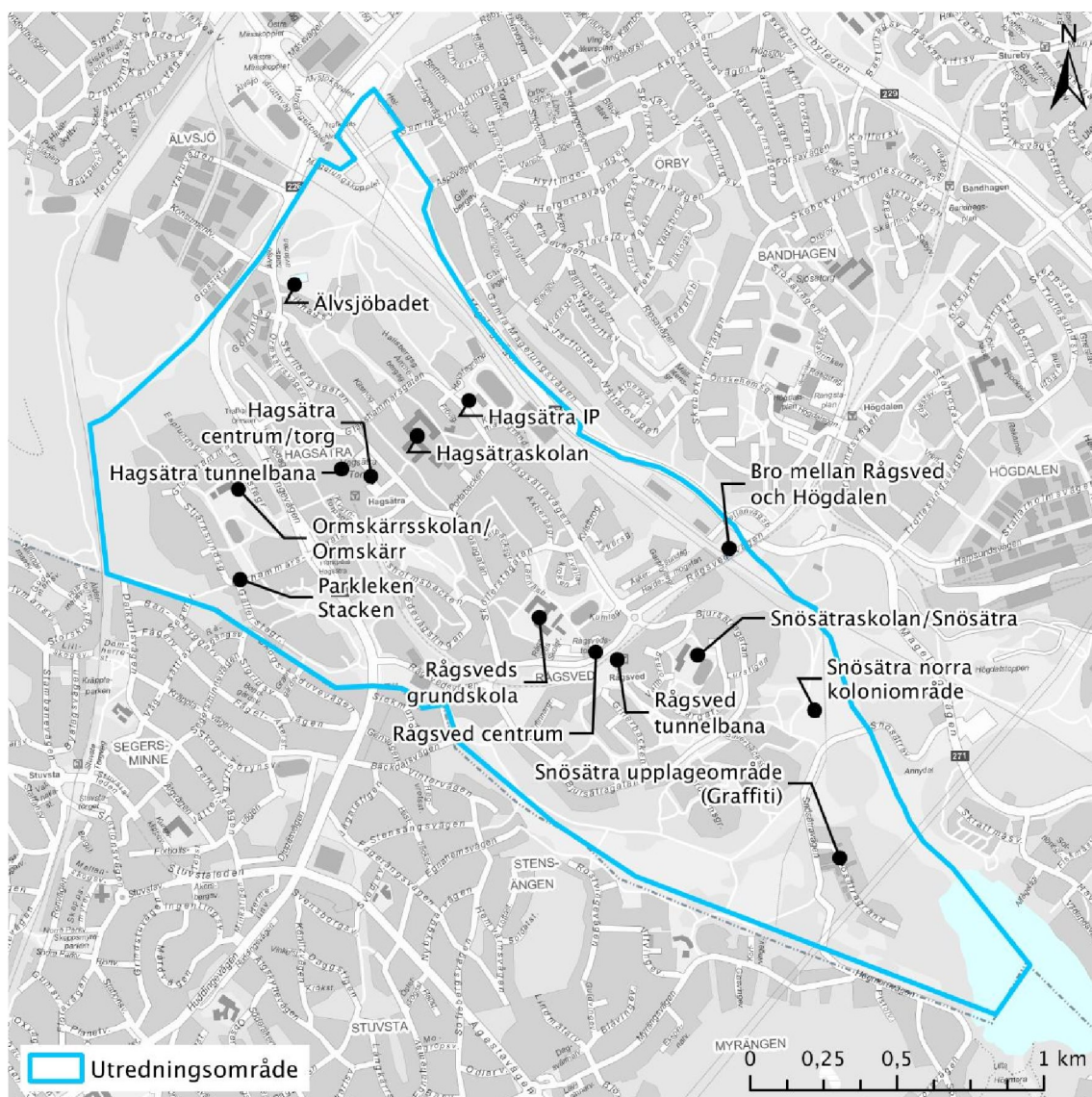
Det är viktigt att notera att indelningen inom den statistiska kartläggningen är en relativ jämförelse inom Stockholms stad. I ett annat geografiskt sammanhang hade resultatet kunnat bli annorlunda. Indelningen säger inget om de individer som bor i området utan ger en generell bild av områden som helhet, jämfört med övriga staden. Statistiken gör det lätt att generalisera, men på individnivå är det viktigt att förstå att det finns fler sidor än vad statistik kan visa.

Inom arbetet med SVA har geografiska informationssystem (GIS) använts för att bearbeta, analysera och presentera geografiska data. Demografisk och socioekonomisk statistik från Statistiska centralbyrån har bearbetats geografiskt som ett led i en vidare statistisk analys. Vidare har statistik från SCB, brottsstatistik från polisen samt dialogmaterial jämförts i GIS och bidrar på så vis till att forma rapportens slutsatser. Resultat från genomförda skol- och förskoledialoger har även digitaliserats och redovisas på kartor.

2.6 PLATSOBSERVATIONER

Platsobservationer genomfördes för att skapa en fördjupad förståelse för platsen. I samband med platsobservationerna genomfördes samtal med förbipasserande äldre samt dagbarnvårdare. Samtalen fokuserade på om invånarna kände till de potentiella utvecklingsplaner för Hagsätra och Rågsved, vad de tycker om samt hur de använder sin stadsdel. Under platsobservationerna informerades även om *Bästa platsen* dialogen.

Fokus under platsobservationerna var att identifiera befintliga och möjliga kopplingar inom och mellan områdena. De platser som valdes ut till platsobservationerna redovisas i figur 6. Urvalet gjordes främst med utgångspunkt i preliminärt resultat av *Bästa platsen* samt tillgänglig statistik.



Figur 6. Kartbild som visar målpunkter som besöktes under platsobservationerna.

3 HAGSÄTRA OCH RÅGSVED MED OMNEJD

Detta kapitel syftar till att ge en bakgrund och grundläggande beskrivning av området, samt positionera området till sin omgivning.

Hagsätra och Rågsved är beläget söder om Stockholms centrum i riktning mot Huddinge längs väg 226, se figur 7. Hagsätra och Rågsved omgärdas av stadsdelarna Älvsjö, Långsjö, Örby, Högdalen, Bandhagen och Fagersjö samt Stuvsta i Huddinge. Älvsjö och Långsjö karakteriseras av höga inkomst- och utbildningsnivåer. Områdena har en hög andel äganderätter och en liten andel hyresrätter samt en hög andel svenskfödda. Örby är ett område med medelhöga inkomst- och utbildningsnivåer. Blandat mellan äganderätter, bostadsrätter och hyresrätter. Andelen svenskfödda är hög. Högdalen, Bandhagen och Fagersjö är tre områden tämligen lika Hagsätra och Rågsved med avseende på socioekonomisk sammansättning. Stuvsta i Huddinge är ett område med medelhöga inkomst- och utbildningsnivåer. Äganderätter är den dominerande upplåtelseformen men det finns en del bostadsrätter och lite hyresrätter. Andelen svenskfödda är hög.

3.1 HISTORIA

Stockholms stad beslutade år 1941 att bygga tunnelbana för att knyta ihop ytterstadsdelarna med innerstaden, där bygget av tunnelbanan påbörjades direkt efter andra världskriget. Behovet av bostäder var stort i Stockholm under efterkrigstiden, i och med tunnelbanan blev det möjligt att bygga stora bostadsområden längre ut från stadens centrum. Idéer fanns om att den egna stadsdelen skulle erbjuda arbete, bostad och centrum, även kallat ABC-stad. Rågsved och Hagsätra som byggdes under 1950- och 60-talet är tydliga exempel på sådan ABC-stad. Bebyggelsen är placerad kring centrumbildningar vid t-banestationerna och områdena är till stor del trafikseparerade.



Figur 7. Rågsveds tunnelbanestation med vy mot nordväst respektive sydväst.

Rågsved

Rågsved var i stort obebyggt fram tills stadsdelen stod färdig 1956. Rågsved med den tiden moderna bebyggelse av glest planerade lamell- och punkthus ansågs som toppmodernt i slutet av 1950-talet. Under 1970-talet fick Rågsved ett rykte om sig att vara en förslummad plats och i folkmun talades det om "Drogsved".

Som landmärke bör Rågsveds centrumbyggnad nämnas med sin karakteristiska runda form vilken i folkmun kallas för "hästskon". Centrumbyggnaden har en närmast cirkulär, sluten form med passager åt tre håll. Torget i centrum har en ellipsartad form, med en för 60-talet karakteristisk vit och svart gatstensbeläggning bestående av halvcirkelformer. Den slutna formen ger en tydligt definierad centrumbildning, men vänder även dess baksidor mot

omgivningen i norr. Centrumområdet kompletterades med ny bebyggelse under 80-talet, vilken bildar en krans runt centrumbyggnaden med lastkajer och slutna fasader, se figur 8.



Figur 8. Passage mellan Rågsved centrumbyggnad och omgivande bostadsbebyggelse.

Hagsätra

Det moderna Hagsätra växte fram i slutet av 1950-talet då även tunnelbanan drogs ut till området. Barnfamiljer lockades att flytta till det nya Hagsätra och de nya husens goda boendestandard. Hagsätra centrum har en karaktäristisk kopparskulptur på en pojke sittande på en käpphäst, vilket även markerar centrumbyggnaden på långt håll, se figur 9.



Figur 9. Hagsätra centrumområde med kopparskulpturen på centrumbyggnaden på den vänstra bilden.



Figur 10. Bilden till vänster visar äldre bebyggelse i Ormkärr och bilden till höger kompletterande ny bebyggelse.

Hagsätra präglas av en storskalig bebyggelsestruktur med varierande tät och gles lamellhus- och punktbebyggelse. Husen är inte grupperade runt gårdar utan ligger fritt uppradade, vilket tydligt exemplifieras med den rad av höga punkthus som löper genom Hagsätra. Under 1990-talet renoverades centrumet och ny bebyggelse har tillkommit även under 2010-talet. Området sydväst om Huddingevägen heter Ormkärr, vilket är ett område med låghus uppförda under 1960-talet.

3.2 TRAFIK OCH INFRASTRUKTUR

Det tar cirka 15-20 minuter med bil från Stockholm central till Hagsätra och Rågsved, om man åker via väg 226 i riktning mot Huddinge. Tunnelbanans gröna linje stannar i såväl Rågsved som Hagsätra, som utgör linjens slutstation. Det tar ungefär 25 minuter att åka med tunnelbana mellan Centralen och Hagsätra.

I Älvsjö finns pendeltågsstation samt annan service. Avståndet mellan Älvsjö centrum och Hagsätra centrum är 1,8 km fågelvägen men flera stora barriärer ligger mellan vilket gör att det är svårt att ta sig mellan stadsdelarna. Det tar 11 minuter att åka med buss mellan Älvsjö och Hagsätra där samma sträcka med bil tar ca 8 minuter.

Hagsätra och Rågsved binds främst samma med dess omgivning av väg 226 (Huddingevägen) i riktning mot Örby i norr och Stuvsta i söder, se figur 11. Huddingevägen är en större regional väg som förbinder Stockholms södra delar. Det pågår studier om Huddingevägens utveckling, där en tänkbar följd av åtgärdsvalsstudiens ställningstaganden kring framtida kapacitetsbehov och förstärkning av kollektivtrafik är att öka Huddingevägens vägbredd.



Figur 11. Huddingevägen, väg 226, Hagsätra ligger till höger i bilden och Ormkärr till vänster.

Väg 271 leder till Fagersjö i söder och mot Älvsjö i norr. Både väg 226 Huddingevägen och väg 271 Magelungsvägen har kraftiga trafikflöden och är stora barriärer. Rågsvedsvägen är områdenas huvudgata och går mellan Hagsätra och Rågsved.

Det är stora nivåskillnader i båda områdena vilket gör att många av gång- och cykelvägarna har kraftiga lutningar, vilket i sin tur påverkar den sammanlagda tillgängligheten i stadsdelen. Det förekommer trappor för att ta sig mellan olika nivåer i trafiksepareringen. Centrumbildningen ligger nedsänkt och två nivåer ned från tunnelbanestationen vilket ger låg tillgänglighet, se figur 12 och 13.

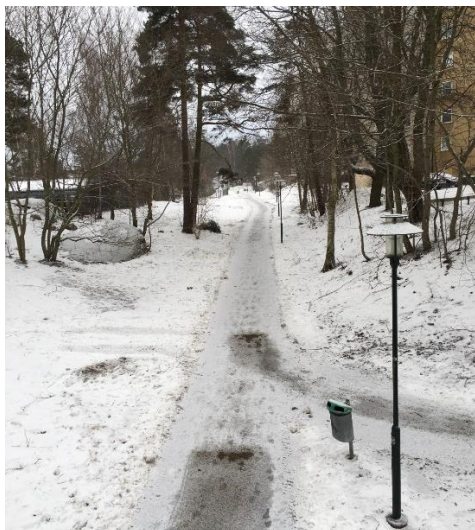


Figur 12. Tillgänglighetslösningar vid Rågsveds tunnelbanestation.



Figur 13. Hagsätra centrum.

En analys av olyckorna i området under perioden 2012-2016 visar att det totalt har inrapporterats 171 olyckor som resulterat i personskada. Av dessa är 89 gående som har ramlat och slagit sig vilket motsvarar knappt hälften av olyckorna. Av de inrapporterade trafikolyckorna står olyckor där oskyddade trafikanter råkat ur för skada för 70 % av olyckorna. Det är en anmärkningsvärt hög siffra vilket kan tyda på att förutsättningarna för gående och cyklister är dåliga exempelvis genom ojämn beläggning, stora nivåskillnader, gång- och cykelvägar som inte är gena vilket leder till genvägar där underlaget inte underhålls eller halkbekämpas. I en majoritet av olyckorna uppges halt underlag som orsak till fallet, se figur 14.

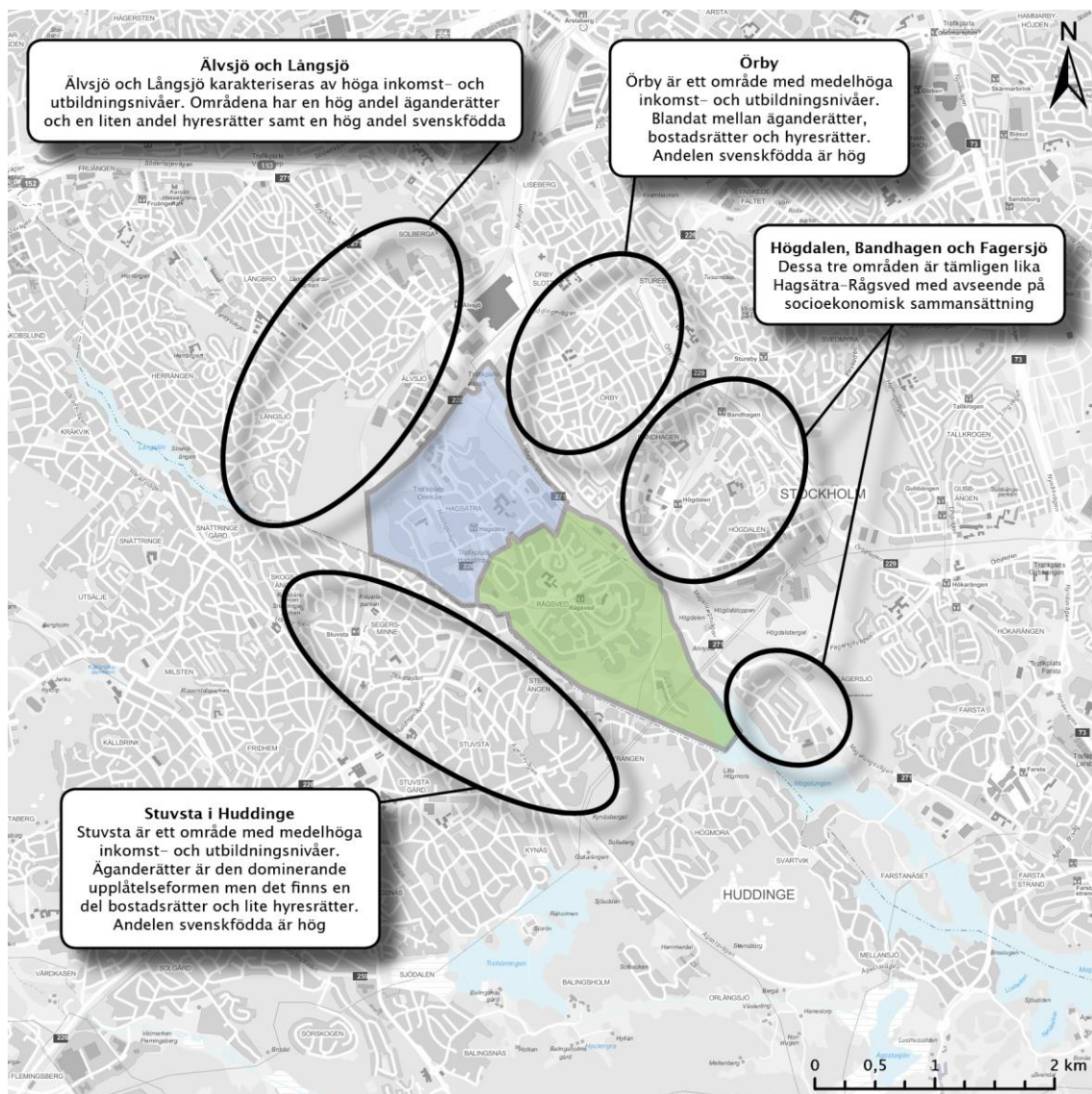


Figur 14. Bilden till vänster visar gångväg vid Glanshammarsgatan i Hagsätra och bilden till höger regionalt cykelstråk längs Ormkärsvägen. Den sist nämnda är hämtad från Stockholms stads hemsida.

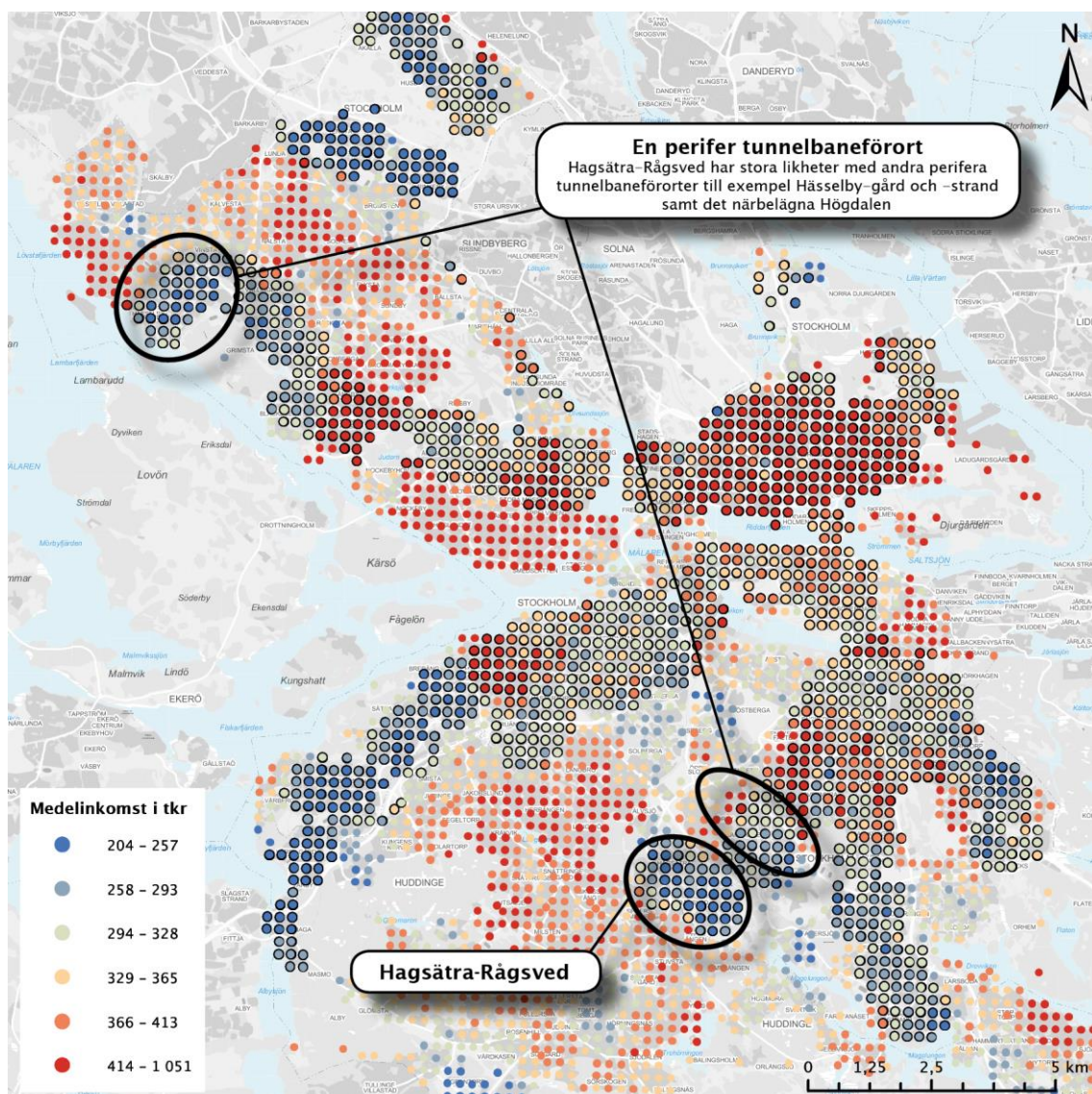
Utmed Huddingevägen finns ett regionalt cykelstråk som leder i nord-sydlig riktning mellan Stockholms centrala delar och Salem. Huddingevägen är en viktig väg för kommunikation med bil och kollektivtrafik. Vid Älvsjö station finns regional tågtrafik.

3.3 STATISTISK SAMMANSTÄLLNING

Eftersom Hagsätra och Rågsved är en utpräglad tunnelbaneförort så är det rimligt att jämföra området med andra tunnelbanenära lägen i Stockholms stad och Huddinge kommun, se figur 15 och 17.



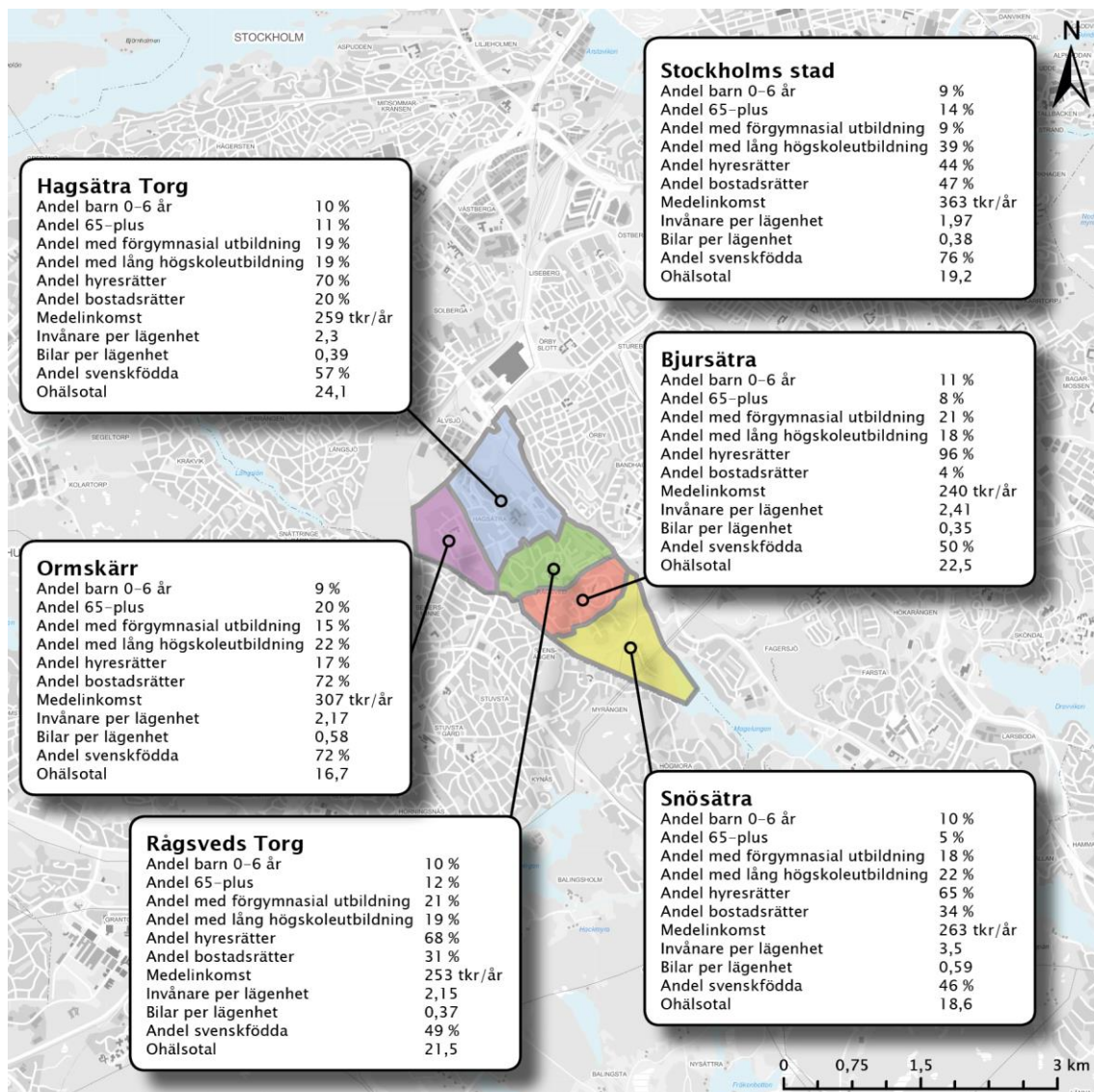
Figur 15. Hagsätra och Rågsved med omgivande områden.



Figur 16. Hagsätra och Rågsved i jämförelse med Stockholms stad. De mer framträdande punkterna är sådana som är belägna inom cirka 700 m från en tunnelbanestation.

I figur 16, är de mer framträdande punkterna sådana som är belägna inom cirka 700 m från en tunnelbanestation. I figur 17 visas sammanfattande statistik för de basområden som utgör Hagsätra och Rågsved. När hela Hagsätra nämns avses Hagsätra Torg och Ormkärr och hela Rågsved innefattar Rågsveds Torg, Bjursätra och Snösätra. Vad gäller upplåtelseformer så präglas stora delar av Hagsätra, och hela Rågsved av en hög andel hyresrätter. I en stadsdelskontext kvarstår samma mönster i Rågsved. Rågsved är en stadsdel som till stor del består av hyresrätter och är omgiven av andra områden bestående av hyresrätter. I Hagsätra är inte detta mönster lika utpräglat, lokalt finns en koncentration av bostadsrätter i Ormkärr och i stadsdelskontexten är Hagsätra omgivet av områden med mer blandade upplåtelseformer.

Vid en analys av födelseland framkommer det att Rågsved präglas av en låg andel svenskfödda på samtliga skalnivåer, från grannskap till stadsdel. För de lägre skalnivåerna finns områden med en tämligen hög andel EU-födda i både Rågsved och Hagsätra just i Hagsätra håller detta mönster i sig även på stadsdelsnivå. På Hagsättrasidan sticker Ormkärr ut med en betydligt högre andel svenskfödda än i övriga områden.



Figur 17. Socioekonomisk statistik för Hagsätra, Rågsved och Stockholms stad uppdelat på basområden.

Utbildningsmässigt utmärker sig Rågsved i en lokal kontext med en relativt hög andel med endast förgymnasial utbildningsnivå. Vidgas skalan till stadsdelen och omgivande områden så visar sig Hagsätra vara ett område med relativt hög andel med eftergymnasial utbildning, i Rågsved är inte mönstret lika tydligt eftersom andelen med förgymnasial utbildning är högre här även i stadsdelskontexten. Inkomstmässigt är både Hagsätra och Rågsved områden med låga inkomstnivåer i en lokal kontext och flyttas blicken till stadsdelsnivå så är inkomstnivån i Rågsved fortfarande låg men i Hagsätra är den något högre, dock fortfarande under medel.

Vad gäller åldersstrukturen så är den tämligen blandad i både Hagsätra och Rågsved. Det som är utmärkande är att det finns en något högre andel barnfamiljer med små barn och en lägre andel över 65 år i Hagsätra och Rågsved jämfört med Stockholms stad som helhet.

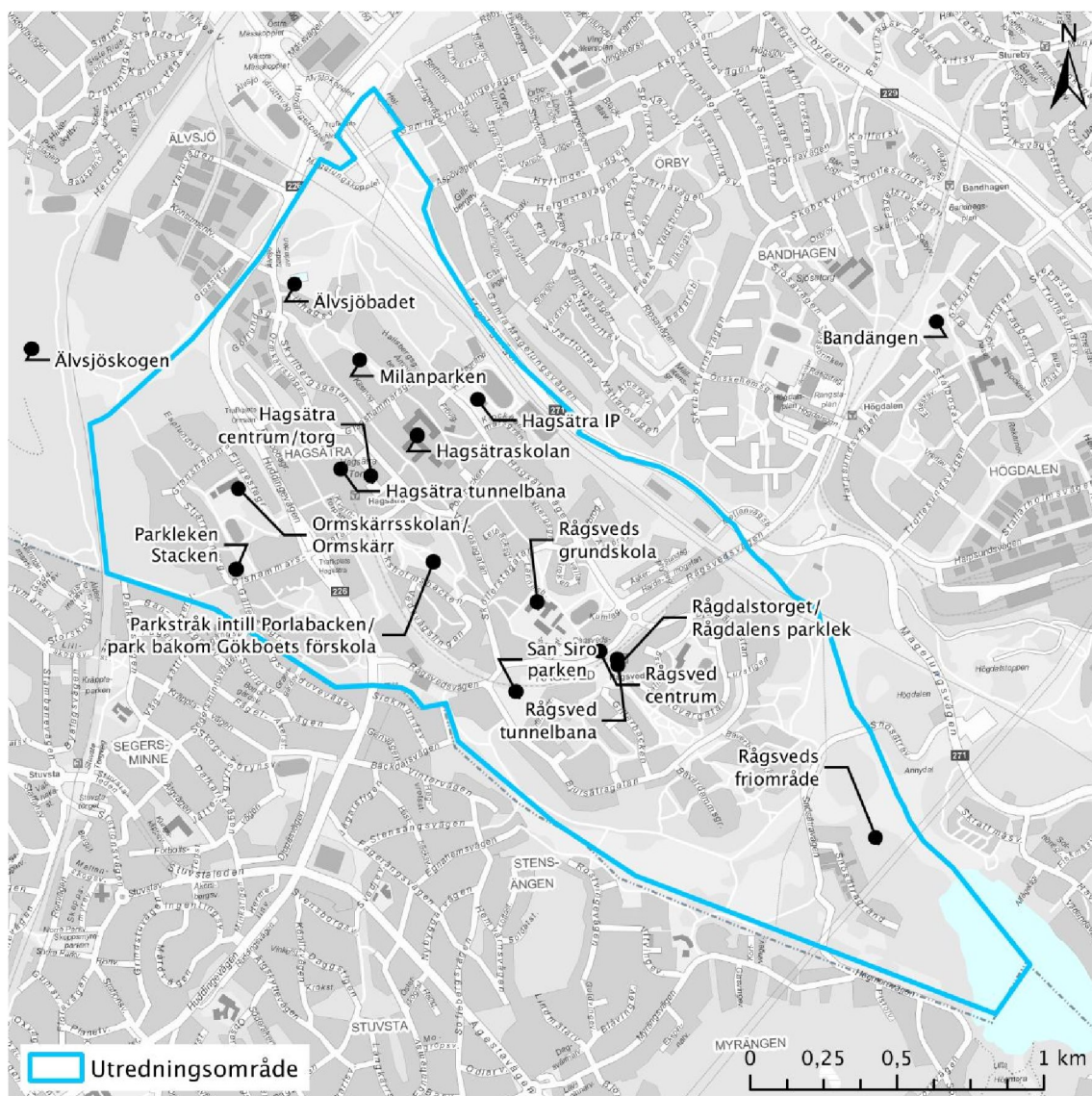
Som figur 17 visar finns det finns vissa skillnader mellan basområdena både på grund av hur de är sammansatta och dess omgivningar. Samtliga områden i Rågsved har en hög till mycket hög

andel hyresrätter, en låg medelinkomst och utbildningsnivå samt en låg andel svenskfödda. För Områdena i Hagsätra är läget något annorlunda. Basområdet Hagsätra Torg påminner om områdena i Rågsved men Ormkärr sticker med betydligt högre medelinkomst och andel svenskfödda, se figur 17. Om Ormkärr bryts ut så visar det sig att detta område har mer gemensamt med övriga omgivande områden än med Hagsätra Torg.

4 SOCIALA VÄRDEN I HAGSÄTRA OCH RÅGSVED

Detta kapitel syftar till att ge en samlad analys av sociala värden i Hagsätra och Rågsved. Kapitlet redovisar resultatet av statistik, workshop med nyckelaktörer, inventering under platsbesök samt kartanalyser. Delvis diskuteras även resultat av skoldialog och förskoleintervjuer, vilket utvecklas i kapitel 5 som har fokus på barnperspektivet. Samtliga delar beskrivs tidigare i rapporten i kapitel 3. Matrisen (förklarad under rubrik 3.2) har varit vägledande för analysen.

Figur 18 visar geografiskt läge för platser omnämnda i analysen i kapitel 4 och 5.



Figur 18. Kartbilden visar geografiskt läge för i analysen omnämnda platser.

4.1 VARDAGSLIV

Skolorna i Hagsätra är betydligt mer populära än skolorna i Rågsved, detta har resulterat i att Hagsätraskolan och Ormkärsskolan är överfulla medan Rågsvedsskolan har svårt att fylla sina elevplatser. Barnen inom Rågsved sprids därför till angränsande områdens skolor, även de på ett längre avstånd från Rågsved, vilket påverkar såväl sammanhållningen som vardagslivet i stadsdelen. (deltagare på workshop med nyckelaktörer)

**“Det är viktigt att också kunna erbjuda barn och ungdomar andra aktiviteter än de klassiska inom till exempel idrott och musik”
(deltagare på workshop med nyckelaktörer)**

Kollektivtrafiken inom stadsdelarna är väl utbyggd tack vare tunnelbanan samt det korta avståndet till tunnelbanestationen. Boende i Hagsätra och Rågsved har som längst runt 700 meter till en tunnelbanestation. Gällande kommunikationer i öst-västlig riktning är det något sämre tillgänglighet. Buss från Rågsved till Farsta centrum tar knappt 30 minuter trots att avståndet endast är drygt 5 km.

Det samlade resultatet pekar på att det kan upplevas som svårt att orientera sig mellan stadsdelarna till följd av områdenas struktur och topografi. Vid genomförda platsobservationer visade det sig att det finns brist på tydliga stråk mellan stadsdelarna och det saknas även till viss del skyltning som kan vara till stöd för orienteringen. Utöver detta förekommer det att de gång- och cykelstråk som finns, bryts av och har oväntade slut. Gående och cyklister har ett eget vägnät som är separerat från biltrafiken, men det ger även att gång- och cykelvägar ofta går genom otrygga passager under bilvägarna (se figur 19). Gång- och cykelvägarna är inte alltid gena inom stadsdelarna utan slingrar sig fram mellan bebyggelsen. Gång- och cykelvägarna ligger ofta lägre höjdmässigt jämfört med både bebyggelse och bilvägar vilket kan ge en upplevelse av otrygghet.

De stora nivåskillnaderna mellan områdena skapar låg framkomlighet och tillgänglighet för barnvagnar, äldre och personer med funktionsnedsättning. Olycksstatistiken i området visar att det har skett en stor andel olyckor som kan härledas till dåligt underhåll, så som halkolyckor. Olycksstatistiken tyder då på att gång- och cykelvägar har lägre prioritet än bilvägar vid drift och underhåll.



Figur 19. Gångtunnel under Olshammarsgatan i Hagsätra.

Det finns ett behov av förbättrade cykelkommunikationer till och från Hagsätra och Rågsved, framförallt med fokus på att minska barriäreffekter av de stora trafikleder som omgärdar stadsdelarna för gång- och cykeltrafikanter. Utmed Huddingevägen finns ett regionalt cykelstråk som leder i nord-sydlig riktning mellan Stockholms centrala delar och Salem.

Huddingevägen är viktig för kommunikation med bil och kollektivtrafik. Vid Älvsjö station finns regional tågtrafik. Det kom fram i workshopen med nyckelaktörer att invånare i Hagsätra och Rågsved inte använder Älvsjö i någon större utsträckning då det upplevs ligga långt bort. Hagsätra och Rågsved har annars ett bra strategiskt läge för regionala resor både med bil och med kollektivtrafik. För att öka tillgängligheten till pendeltåget behövs tydligare stråk mot Älvsjö. Stadsdelarna omgärdas som nämnt av stora trafikleder vilket dels är en fördel för kommunikation, dels en barriär för anknytning mot andra stadsdelar. För att säkerställa att boende i Hagsätra och Rågsved har tillgänglighet till ett större utbud av service och handel är det viktigt att bibehålla och förbättra kopplingar till regionala målpunkter och centrum.

Förutom möjlighet att resa till och från stadsdelarna, handlar vardagsliv om invånarnas tillgång till service. Underlaget för service och handel är bristande i de båda stadsdelarna, de boende handlar främst på andra platser. Deltagare vid workshopen för nyckelaktörer lyfte att kravet på kommersiella lokaler i bottenvåningar är svårt att klara, på grund av att invånare i dagsläget handlar i andra centrum. Vad gäller etablering av verksamheter inom stadsdelen så berättar de medverkande i workshopen för nyckelaktörer att de höga lönsamhetskraven för företagare hämmar möjligheten för etablering av kommersiell service.

I dagsläget finns det få funktioner inom Hagsätra och Rågsved som kompletterar funktioner i omkringliggande områden, med undantag för Hagsätra IP och Älvsjöbadet. Service och utbud i omkringliggande stadsdelar, så som Högdalen centrum, fungerar som ett komplement för de boende i Hagsätra och Rågsved. Älvsjö, Farsta och Högdalen samt Huddinge centrum och Flemingsberg är även viktiga närliggande större arbetsplatsområden för boende i Hagsätra och Rågsved.

Under workshopen med nyckelaktörer framkom det att många boende i Rågsved och Hagsätra väljer att skriva sig på Vårdcentralen i Stuvsta trots att det finns vårdcentraler i respektive stadsdel. Anledningen uppgavs vara att de boende upplever att Stuvsta har ett bättre rykte. Under workshopen framfördes även att det funnits en viss frustration bland invånare i Hagsätra

och Rågsved, då det inte varit möjligt att placera sina barn i förskola i Stuvsta då området tillhör Huddinge kommun.

4.2 SAMMANHÅLLNING

Generellt finns det få lokala eller regionala mötesplatser inom stadsdelarna. De främsta mötesplatserna i stadsdelarna är de båda centrumbildningarna, men även skolorna i stadsdelarna är viktiga mötesplatser samt Hagsätra IP, Älvsjöbadet och parkleken Stacken i Ormkärr. Folkets hus i Rågsveds centrum nämndes i workshopen med nyckelaktörer som en viktig mötesplats då det alltid lockar mycket folk.

Älvsjöbadet med utomhusbassänger i Hagsätra är en viktig målpunkt för boende inom Hagsätra och Rågsved under sommarmånaderna. Hagsätra IP är en viktig målpunkt för sport och idrott, se figur 20. Under workshopen med nyckelaktörer kom det fram att det finns diskussioner på att ersätta isrinken med en Roller Derby Park, vilket skulle kunna innebära att Hagsätra IP blir en målpunkt för hela Stockholmsregionen.



Figur 20. Hagsätra IP.

Brist på geografisk variation av målpunkter inom stadsdelarna gör att vissa områden inom stadsdelarna upplevs som sovstäder, då de boende tar sig till andra områden för att umgås med vänner eller ägna sig åt fritidsaktiviteter. Att skapa attraktiva lokala och regionala målpunkter som attraherar invånare att vara kvar i stadsdelarna är viktiga att beakta i den framtida planeringen om att bygga 3000 nya bostäder i stadsdelen.

Enligt medverkande i workshopen med nyckelaktörer råder det en stor brist på just mötesplatser för personer som inte ägnar sig åt varken idrott eller någon kulturell aktivitet likt musik. De lokaler som finns att tillgå ägs främst av stadsdelens idrottsförening vilka också handhar dess internetbaserade bokningssystem. Bokningssystemet är enligt några av de medverkande på workshopen med nyckelaktörer svårtillgängligt och många boende är inte medvetna om lokalerna går att hyra.

De medverkande i workshopen med nyckelaktörer trycker på fördelarna med att kunna skapa något unikt i Hagsätra och/eller Rågsved som lockar människor från övriga Stockholm och på så vis skapar liv och rörelse i stadsdelarna, exempelvis temaparker, att rusta upp badet eller att satsa på en eventlokal.

Simhallen i Högdalen, Högdalstopparna och framförallt Bandängen med dess 4H-gård och parklek är viktiga rekreatiomsområden för boende i Hagsätra och Rågsved. Kulturhuset Cyklopen i Högdalen samt intilliggande elljusspår och skatepark kan ses som en viktig målpunkt för framförallt ungdomar och unga vuxna boende i Hagsätra och Rågsved.

I Rågsved utgör hyresrätter 80 procent av det totala bostadsbeståndet och resterande bestånd utgörs av bostadsrätter. I Hagsätra är fördelningen något mer jämn med 62 procent hyresrätter och resten bostadsrätter. Det finns i stort inga äganderätter i någon av stadsdelarna. För Stockholms stad i stort är fördelningen mellan hyresrätter och bostadsrätter i stora drag 50/50. En mer jämn fördelning av upplåtelseformer i framförallt Rågsved bör vara önskvärt att sträva efter i den fortsatta planeringen för att kunna erbjuda en variation för människor med olika inkomst, samt möjliggöra för bostadskarriär inom stadsdelen.

Trafikanalysen visar att Hagsätra och Rågsved är avskilda från sina omgivningar av stora infrastrukturbarriärer. För att öka tillgängligheten mellan områden och skapa ett mer naturligt utbyte mellan invånare i de båda stadsdelarna samt till omgivande stadsdelar krävs det att fler och mer tillgängliga kopplingar tillkommer. Det finns även ett behov av ett utbyggt gång- och cykelvägnät inom stadsdelarna likväl som till omgivningarna. Tunnelbanan kan ses som en fysisk barriär inom stadsdelarna, men den kan även ses som en outnyttjad potential som stråk, med möjlighet att bygga ut gång- och cykelbana längs med spåren.

Det framtagna materialet visar att Rågsved och Hagsätra idag inte bidrar till att göra Stockholm mer fysiskt och socialt integrerat men att det finns förutsättningar att ändra på det om den fortsatta planeringen ges ett extra fokus till att överbygga barriäreffekter. Vidare är det viktigt att i den framtida planeringen beakta en blandning av upplåtelseformer samt att öka utbud av mötesplatser och aktiviteter.

4.3 IDENTITET

Båda stadsdelarna är tidstypiska och följer tydligt det planeringsideal som dominerade Stockholm under 50- och 60-talet. Från workshoppen med nyckelaktörer framkom det åsikter om att stadsdelarnas tidstypiskhet i kombination med delvis eftersatta fasader och centrumområden framförallt i Rågsved gör att stadsdelarna inte ger ett helt positivt intryck till boende och besökare idag.

Hagsätra och Rågsveds tidstypiska 50-60 tal bebyggelse bryter av mot Stuvsta (Huddinge kommun) småhusområde i sydväst. Stadsdelarna har relativt anonyma roller mot omgivningarna då de främst fungerar som bostadsområden och servar den lokala befolkningen.

Från workshoppen med nyckelaktörer resonerades det kring att Hagsätra är relativt anonymt där få människor utifrån känner till eller har någon stark association till Hagsätra. Ett exempel som bidrar till anonymitet är att utomhusbadet i Hagsätra heter Älvsjöbadet och inte Hagsätrabadet. Det som framhölls som identitetsbärande från workshoppen med nyckelaktörer gällande Hagsätra sett ur ett utifrånperspektiv var "slutet på T-banelinjen" samt "hockey" då det sedan länge funnits en känd hockey- och sportbutik i Hagsätra.

Stadsdelarna Hagsätra och Rågsved är belägna i Stockholm stads utkant. Få människor boende utanför stadsdelarna har ärenden dit, vilket gör stadsdelarna relativt anonyma i relation till Stockholm stad som helhet. Stadsdelarna bidrar ändå till Stockholms identitet med sin historia som ABC-städer och sin karakteristiska 50- och 60-tals bebyggelse samt stadsstruktur. Som ovan beskrivet är Hagsätra relativt anonym som stadsdel och Rågsved dras med ett dåligt rykte hos invånare bosatta i andra stadsdelar i Stockholm samt i omkringliggande kommuner.

Under workshoppen med nyckelaktörer diskuterades det att Ormkärnsbor generellt upplever att de bor i en egen stadsdel och inte i Hagsätra. Exempel på detta framfördes i workshoppen av representanter från Stockholms stad som berättade att Stockholms stad hade fått respons på det vykort som skickades ut i samband med genomförandet av webdialogen *Bästa platsen*.

Responsen bestod av att en boende i Ormkärr tyckte det var dåligt att *stadsdelen Ormkärr* inte var omnämnd trots att den var med på kartan. Det vill säga den boende var säker på att Ormkärr är en egen stadsdel och inte en del av Hagsätra. Stockholms stads respons var att Ormkärr tillhör Hagsätra men Stockholms stad möjliggjorde även Ormkärr som val av boendeplats utöver Hagsätra och Rågsved i webdialogen.

En utmaning som Stockholms stad lyfter är att det är en stor utflyttning ifrån Rågsved. Denna problematik var även något som pedagoger ifrån Hagsätra skolan och Rågsvedsskolan lyfte där de framhöll "Ta vara på humankapitalet på plats och erbjud alla en möjlig framtid i sin ort. Idag försöker man komma härifrån" (pedagog i mellanstadiet). En anledning till detta kan vara att det finns få bostadsrätter i Rågsved. Personer som vill göra bostadskarriär och köpa sin bostad kan på så vis tvingas bort från Rågsved till någon annan stadsdel trots att de trivs och skulle vilja bo kvar. En annan anledning till att människor flyttar kan vara att de inte känner tillhörighet och stolthet till området och därför söker sig till en annan plats som bättre matchar den person de vill vara eller identifierar sig med. För att öka invånares känsla av stolthet och tillhörighet är viktigt att vårda och arbeta med attraktiva offentliga miljöer. Ett sätt att öka stoltheten hos invånare är att visa de boende att kommunen bryr sig om och satsar på stadsdelen, vilket bland annat kan göras genom att rusta offentliga miljöer.

Det finns ett musik- och kulturarv i Rågsved då bland annat Joakim Thåström bildade Ebba Grön i Rågsved. Detta musik- och kulturarv var under workshoppen med nyckelaktörer något omtvistat och diskuterades som både positivt och negativt. Positivt på så vis att det finns ett tydligt arv att bygga vidare på och nyttja till något positivt. De deltagare som inte såg det som enbart positivt lyfte kulturen med punk-musik och att lättexterna i sig kanske inte speglar stadsdelen i positiv dager. Vidare är Rågsved mer känt eller okänt i andra delar av staden där Rågsved på 70-talet fick öknamnet "Drogsved" vilket delvis lever kvar än idag. "Mycket Drogsved fortfarande och det nedgångna centrum gör ju sitt till" (citatt deltagare på workshop med nyckelaktörer). Vidare framkom det genom workshoppen att det finns en fastighetsdriven förening i Rågsved som vill utveckla centrum, men i dagsläget finns inte något aktivt samarbete med centrumägaren.

Både Hagsätra centrum och Rågsveds centrum är viktigt för stadsdelarnas identitet speciellt för hur besökare utifrån andra stadsdelar uppfattar Hagsätra respektive Rågsved då centrumen är det du möts av då du anländer med tunnelbana in till stadsdelarna. Välskötta centrum och trevliga offentliga miljöer är därför viktigt både för invånare samt besökare.

4.4 TRYGGHET

En aspekt som ofta benämns ge goda förutsättningar för trygga stadsdelscentrum och gatustråk är livfulla bottenvåningar (se exempelvis Cruse Sonden et al. 2016; Gehl 2010). Som tidigare nämnt framkom det i workshoppen med nyckelaktörer att det är svårt med kommersiell verksamhet i stadsdelarna på grund av bristande kundunderlag. De verksamheter som finns och som fungerar i små stadsdelar, exempelvis förskolor, bidrar inte till offentliga mötesplatser och livfulla stadsdelar på det sättet.

Trafiksäkerhet samt upplevd trygghet kopplat till trafikerade miljöer är nödvändig för att skapa trygga områden. I skoldialogen uttryckte pedagogerna att trafiklösningen vid skolor bör förbättras och syftar då främst på "hämta- och lämna möjligheter". Pedagogerna pekade på att det är vanligt att föräldrar idag kör sina barn till och från skolan och att trafiksituationen vid skolan inte är planerad för större antal bilar. Deltagna vid workshoppen med nyckelaktörer lyfte även att det i dagsläget är bristande underhåll av de befintliga vägarna inom stadsdelen. Som exempel påpekades det att det ofta är dålig sikt på grund av växtlighet längs gator samt att det finns trasiga gatlyktor. Bristande belysning på gång- och cykelstråk kan göra att personer väljer

att gå och cykla på bilvägarna under kvällstid vilket är negativt ur trafiksäkerhetssynpunkt. De medverkande i workshopen med nyckelaktörer hänvisade till Aspudden som ett bra exempel på belysning i offentliga miljöer. Ett annat exempel är Haninge centrum, se figur 21.



Figur 21. Exempelbild över möjligheter i att belysa en större del av gångstråket utöver arbete med traditionell gatubelysning. Bilden är tagen i Haninge centrum på en gångväg bakom biblioteket.

Rågsveds centrum är en annan plats som deltagarna vid workshopen med nyckelaktörer lyfter som otrygg. "En arkitektur som var tilltalade på papper förr i tiden men som inte fungerat på sikt" (cit. deltagare vid workshop). Hur Rågsved centrum kan förändras till att bli en tryggare plats sågs som en svår utmaning av medverkande i workshopen, på grund av centrumets fysiska förutsättningar.

Skolpedagogerna berättade under skoldialogen att det finns en generell otrygghet i stadsdelen som gör att varken barn eller vuxna vill vara ute sent på kvällar och nätter. Pedagogerna poängterar att ödsligheten i stadsdelen, främst i Hagsätra, bidrar till otryggheten. Som åtgärdsförslag för att förändra känslan av ödslighet ansåg skolpedagogerna att belysning och underhåll av offentliga miljöer bör prioriteras.

Både deltagarna vid workshopen med nyckelaktörer samt skolpedagogerna lyfter att en högre närvaro av polis skulle förbättra den generella otryggheten i stadsdelarna. Detta med hänsyn till att upplevelsen är att antalet personer som faktiskt skapar oroligheter i området är få till antalet. "Det är endast några få ungdomar som skapar otrygghet" (cit. deltagare vid workshop med nyckelpersoner).

Utifrån den trygghetsvandring som genomfördes av Stockholm stad i november 2016 i Rågsved så framkom det en rad olika synpunkter på otrygga platser samt varför de upplevdes eller är otrygga. Under trygghetsvandringen i Rågsved lyftes behov av bättre underhåll av gaturum samt bättre belysning som de främsta åtgärder som bör ses över för att främja tryggheten i området, vilket stämmer överens med övriga framförda synpunkter. Klotter är också något som flera poängterar i trygghetsvandringen som en bidragande faktor för upplevd otrygghet. Platser kopplade till olika former av infrastruktur upplevs ofta som otrygga, exempelvis hissar och toaletter vid stationer, busshållplatser och gångtunnlar.

Synpunkten om att belysningen är dålig inom stadsdelen och främst Rågsved stärks av den trygghetsmätning som Stockholm stad genomförde år 2014 på stadsdelsområdet Årsta, Enskede och Vantör. I rapporten nämns att problemet med dålig belysning och mörka områden i stadsdelen upplevs vara störst i Bandhagen och i Rågsved. Samma trygghetsmätning visar också att Rågsved är sämre än Hagsätra utifrån upplevd oro för olika sorters personbrott, likt oro för att bli utsatt för våldsbrott på offentlig plats eller i hemmet samt oror för bostadsinbrott.

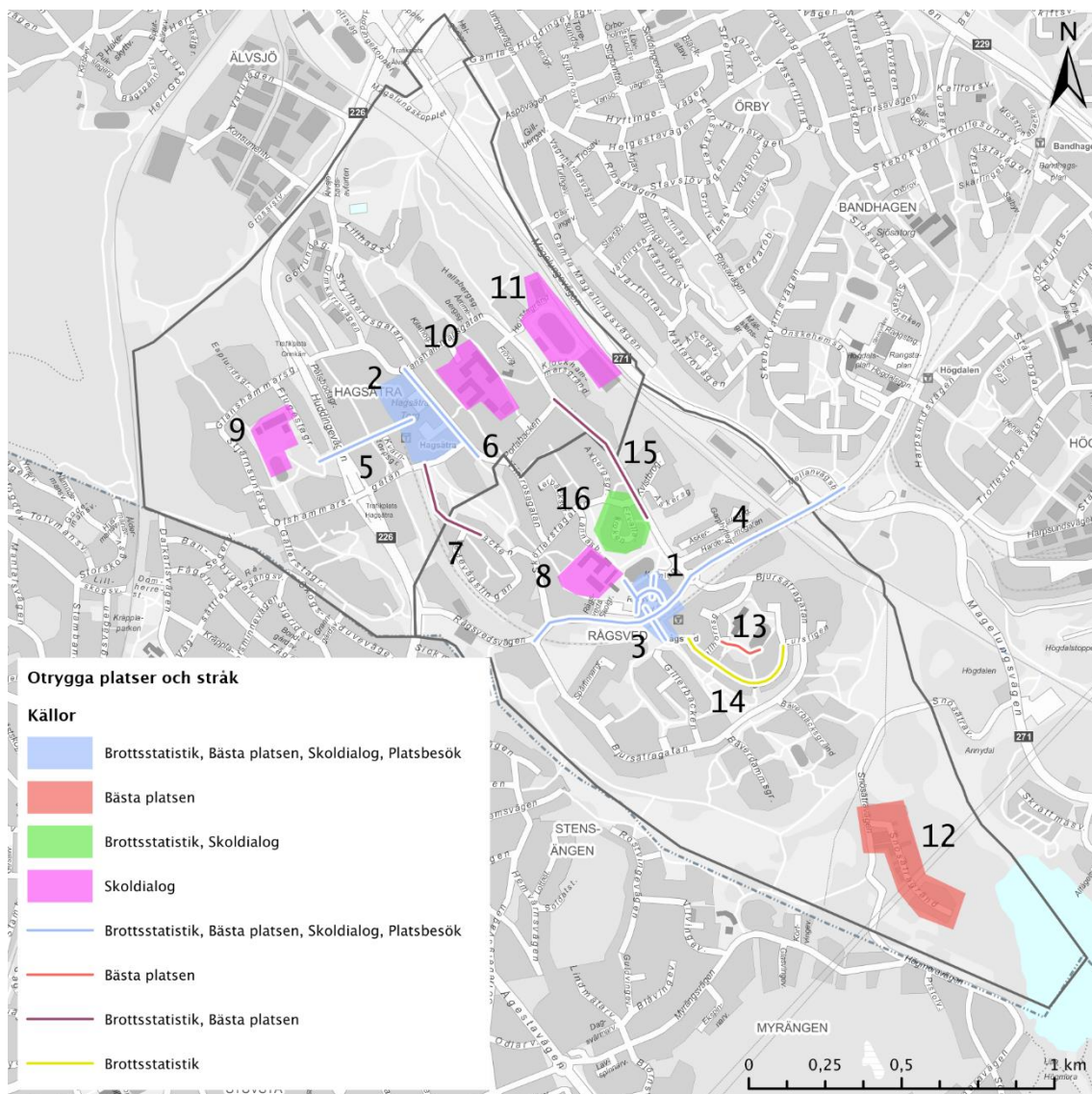
Med hjälp av brottsstatistik för rån, våld i offentlig miljö samt sexuellt ofredande, geokodade inlägg från webdialogen *Bästa platsen* rörande otrygga platser, genomförd skoldialog och platsbesök har en analys gjorts av hur otrygga platser och stråk är geografiskt fördelade inom utredningsområdet. Kartan i figur 22 visar med hjälp av färgkodning vilka av ovan nämnda källor som ingår för respektive plats och stråk.

I anslutning till både Rågsveds (1.) och Hagsättras centrum (2.) finns både områden och stråk där alla ovanstående källor sammanstrålar. Även om kartan inte har någon gradering så visar de underbyggande statistiska analyserna att Rågsveds centrum har den absolut högsta koncentrationen av både brott och inlägg från *Bästa platsen* gällande otrygga platser.

I anslutning till Rågsveds centrum finns även ett antal otrygga stråk; passagen runt centrumbyggnaden, gången mot tunnelbanan, de två entréerna till centrumet samt Rågsvedsvägen (3, 4.). Kring Hagsätra är det tre stråk som utifrån materialet bedöms som otrygga; gångstråket som löper från Hagsätra tunnelbanestation och över Huddingevägen till Ormkärr (5.), den del av Vintrosagatan (6.) som löper förbi Hagsätra torg samt en del av Gökholmsbacken (7.). Genom skoldialogen framkom vissa platser som inte visar sig som otrygga i de andra källorna. Det rör sig om skolgårdarna för Hagsätra- Ormkärrs- och Rågsvedsskolan samt Hagsätra IP (8, 9, 10, 11.).

Barnen nämnde Hagsätra IP i diskussionen om otrygghet då de hade hört att en person hade blivit skjuten där. Skolgårdarna nämndes som otrygga då barnen diskuterade att det ibland rörde sig "skumt folk" på eller i närheten av skolgårdarna, någon hade stannat och kört sakta förbi skolgården med en bil. Det vill säga barnen hade hört och sett saker som gjorde att de upplevde platserna som otrygga. Detta resultat tyder ju på att barnen baserar upplevd otrygghet på rykten och att de lever otryggt i sin vardag.

Från webdialogen *Bästa platsen* framkom specifikt en plats och ett stråk som otryggt; Snösätra upplagringsområde (12.) och gångstråket (13.) upp från Rågsveds tunnelbana söder om Snösätraskolan. En del av Stövargatan (14.) utmärker sig i brottsstatistiken, men är inte omnämnd i *Bästa platsen* eller i skoldialogen och en sträcka på Hagsätravägen (15.) framkommer som otrygg i både brottsstatistik och *Bästa platsen*. Slutligen är området kring Ervallakroken (16.) bedömt som otryggt både från skoldialogen och brottsstatistiken.



Figur 22. Kartbild över otrygga platser och stråk inom Hagsätra och Rågsved.

Hagsätra och Rågsved är omringade av barriärer i form av infrastruktur och passagera till omgivande stadsdelar är få till antalet. Vissa passager upplevs även som otillgängliga på grund av att de bidrar till omvägar för personer som ska ta sig mellan områden, vilket kan leda till att människor tar en genare väg genom skog eller industriområden, trots att de upplevs som otrygga. Utifrån erhållet material går det inte att uttryckligen påstå att stadsdelarna Hagsätra och Rågsved i dagsläget bidrar till en tryggare stad för alla. För att uppnå detta krävs fortsatt arbete med åtgärder för att främja trygghet, förslag på åtgärder ges i kapitel 6.

4.5 GRÖNA MILJÖER

Det finns gott om gröna miljöer inom stadsdelarna men de är av olika kvalité. Deltagare vid workshoppen med nyckelaktörer nämnde den fysiska strukturen som en hämmande faktor för spontana möten mellan bostäderna. De storskaliga bostäderna och de stora mellanrummen mellan husen kan leda till att boende avstår ifrån att lägga ut en filt på sommaren för att njuta av solen eller grilla med sina vänner. Storskaligheten kopplat till de långa avstånden mellan husen skapar tomrum som är oattraktiva för boende och besökare.

Gröna miljöer skiljer sig åt även gällande hur olika personer brukar dem. I samtal med pensionärer vid genomförda platsobservationer, berättade de att de promenerar i stadsdelarna varje dag. Pensionärerna uppskattade området och att gångvägarna går i gröna miljöer separerade från bilvägarna. En av deltagarna vid workshoppen med nyckelaktörer poängterar vikten av dialog med personer från andra kulturer för att sedan kunna beakta olika personers intressen i utformning av de gröna miljöerna.

Inom stadsdelen finns det ett behov av underhåll av de ytor som inte är skog eller park, alltså ytorna mellan bostäder och infrastruktur. En landskapsarkitekt som deltog vid workshoppen med nyckelaktörer berättar att friområdet mot Magelungen har potential att nyttjas i högre grad. Bland annat finns det där tydliga landsskapshistoriska spår som torpgrunder och fossil åkermark vilka borde kunna synliggöras bättre.

Under workshoppen med nyckelaktörer framkom det att trots att det finns gott om grönområden nära stadsdelen så används de inte på grund av att de är otillgängliga och då upplevs som otrygga. Detta är viktigt att arbeta vidare med i den fortsatta planeringen då otillgängliga och otrygga grönområden i sin tur skapar barriärer som kan öka otrygghet och fysisk segregering i staden. Om fler naturområden utvecklas till kvalitativa strövområden skapas goda förutsättningar till att stadsdelarna i framtiden kommer att bidra till en rättvis fördelning av kvalitativa gröna miljöer inom staden.

Området mellan Hagsätra IP och Älvsjöbadet har en stor potential till att utvecklas. I workshoppen med nyckelaktörer framkom det att det tidigare fanns en klätterlek vid skogsområdet mellan Hagsätra IP och Älvsjöbadet. Detta är något som med fördel skulle kunna återskapas, speciellt då det är ett välanvänt område av förskolorna.

På workshoppen med nyckelaktörer framkom det att det finns planer på att förändra de grönområden som omger stadsdelarna. Det finns ett politiskt budgetuppdrag att göra östra delen av Älvsjöskogen samt Rågsveds friområde till naturreservat. Vid omvandling till naturreservat finns det potential att ge områdena fler kvaliteter och öka tillgängligheten då områdena enligt dialogresultat idag mer upplevs som barriärer. Det finns potential till att skapa ett mer kvalitativt område av Rågsveds friområde, där det i dagsläget finns behov av fler mötesplatser och aktivitetsytor inom området. Kynässkogen i Huddinge är ytterligare ett område som förmodligen kommer bli naturreservat framöver. Bandängen i Högdalen är ett nyttjat och populärt park- och grönområde i Högdalen, vilket omnämndes både i workshoppen med nyckelaktörer samt av barn i skoldialogen.

5 HAGSÄTRA OCH RÅGSVED UR ETT BARNPERSPEKTIV

Detta kapitel redogör för barnperspektivet i förhållande till de fem sociala värdena; *vardagsliv, sammanhållning, identitet, trygghet* samt *gröna miljöer*. Den analys som presenteras har sin utgångspunkt från skoldialogen samt intervjuerna med förskolepedagoger.

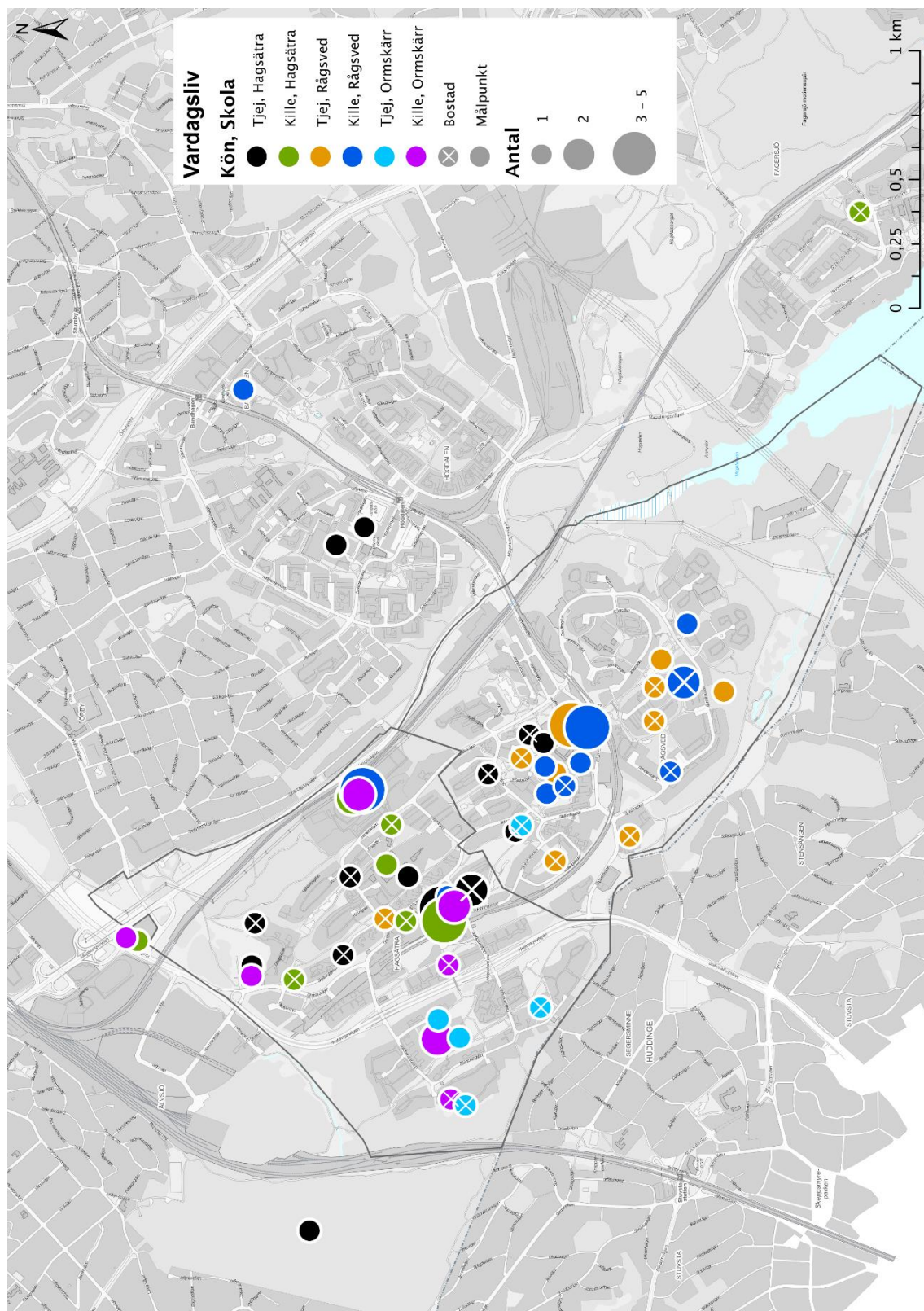
5.1 VARDAGSLIV

Det är en relativt jämn geografisk fördelning av förskolor och skolor inom stadsdelarna. Det har genom intervju med förskolechefer framkommit att det är lång kö till samtliga förskolor inom stadsdelarna och flera barn är tvungna att gå i förskolan i andra stadsdelar trots att föräldrarna vill att de ska gå i en förskola nära hemmet. En förskolechef framhöll även att etablering av förskolor inte helt har hängtt med planeringen och bygget av nya bostadshus. Som exempel lyftes den nya radhusbebyggelsen i Ormkärr som tillkom utan att fler förskoleplatser tillkom i stadsdelen, trots att husen är inriktade på målgruppen barnfamiljer.

Under workshopen med nyckelaktörer berättade en av deltagarna att det råder stor frustration inom kommunen om att trycket på skolorna är så skevt på grund av det fria skolvälet. De flesta vill bo nära barnens skolor vilket i och med bristen på bostäder är svårt att tillgodose, särskilt i Stockholm. Skolorna i Hagsätra är betydligt mer populära än skolorna i Rågsved, detta har resulterat i att Hagsätraskolan och Ormkärsskolan är överfulla medan Rågsvedsskolan har svårt att fylla sina elevplatser. Barnen inom Rågsved sprids till angränsande områdens skolor, vilket påverkar såväl sammanhållningen som vardagslivet i stadsdelen. Det finns heller inga gymnasieskolor inom stadsdelarna utan de närmsta gymnasieskolorna finns i Enskede och inom Huddinge kommun, vilket leder till att ungdomar i gymnasieåldern är tvungna att lämna sin stadsdel.

Stockholms stad har under en tid försökt skapa incitament till att kunna hålla skolor öppna även på kvällstid, och på så vis kunna fungera som fritidsgård för barn och ungdomar efter skolan. Detta med avseende på att lokalerna är väl anpassade för ändamålet och att skolan redan har en funktion i samhället. Satsningen har hittills gått ganska trögt trots identifierat behov i stadsdelarna. Resultatet från skoldialogen pekar även på att det finns ett behov bland barnen till ökade möjligheter för möten även efter skoltid. Några av de medverkande vid workshopen med nyckelaktörer lyfte även vikten av att kunna erbjuda barn och ungdomar andra aktiviteter än de klassiska inom idrott och musik. Där de framhöll att det endast genom dialog med barn och ungdomar inom stadsdelen kan hitta relevanta målpunkter för dessa individer. Att erbjuda kvällsöppna lokaler, datorer med nätverksanslutning och neutrala uteplatser skulle kunna förbättra förutsättningarna för denna grupp. De finns i dagsläget två ungdomsgårdar inom stadsdelarna vilka kan vara ett alternativ för denna grupp. Ungdomsgårdar stänger dock ute en stor grupp ungdomar och barn, då yngre och äldre ungdomar helst inte vill samsas om samma lokal och du måste vara 13 år gammal för att få del av ungdomsgården.

Resultatet av skoldialogen visar att det finns en tydlig uppdelning mellan barn från Hagsätra och Rågsved och var de tillbringar sin vardag. De flesta barnen bor i samma stadsdel som där de går i skolan, av figur 23 går det att utläsa att de flesta aktiviteter även sker i den egna stadsdelen. Detta gäller framförallt tjejer från Rågsved, då det framgick att inga av de tjejer som deltog i skoldialogen från Rågsved uppgav att de rör sig i Hagsätra för vardagsaktiviteter. Killar från Rågsved har större rörelsemönster och besöker både Hagsätra centrum för att hänga med kompisar och Hagsätra IP för att spela fotboll. Just Hagsätra IP är en viktig målpunkt för barn från alla skolor, dock främst för killarna då få tjejer besöker idrottsplatsen och dessutom mer sällan.



Figur 23.. Platser förknippade med vardagsliv uppdelat på respektive skola och kön.

Kartbilden i figur 23 är ett resultat av skoldialogen då barnen fick placera ut vart de bodde samt vilka platser de använder och besöker i sin vardag. Kartbilden visar att de deltagande mellanstadieeleverna främst rör sig lokalt inom stadsdelen. Hade högstadie- och gymnasieelever deltagit hade rörelsemönstret sannolikt sett annorlunda ut, på så vis att målpunkterna hade varit mer spridda inom staden. Ju äldre barnen är desto mer friare och längre sträckor får och vågar de röra sig.

Figur 23 visar att förutom Hagsätra IP är de båda centrumen viktiga målpunkter. Främst besöker barnen sitt närmaste centrum, men det händer även att de tar sig mellan de båda centrumen. Som tidigare nämnts är den vanligaste aktiviteten bland skolbarnen kopplade till de båda centrumkärnorna. Där träffas barnen för att umgås eller handla själva eller tillsammans med sina föräldrar. Andra målpunkter inom stadsdelarna är skolgårdar, bollplaner samt idrottshallar som ligger i anslutningen till skolorna. Några av de äldre barnen som deltog i skoldialogen från Hagsätra uppger att de besöker fritidsgården i Hagsätra för att ägna sig åt olika aktiviteter och för att "hänga". Parken nära Hagsätraskolan är även den en målpunkt för umgänge. Både tjejer och killar från Ormkärr uppger att de leker i skogen nära Ormkärrsskolan. Inom och mellan stadsdelarna uppger barnen att de oftast rör sig till fots samt att de ibland åker tunnelbana.

Det är relativt få barn som rör sig utanför stadsdelarna till vardags. I stadsdelarnas omgivning uppger ett par killar från Hagsätra och Ormkärr att de ibland är på McDonalds i Älvsjö. En tjej berättar att hon ibland är i skogen öster om Hagsätra, en tjej rider i Farsta, en tjej brukar spela innebandy i Högdalen och en annan tjej simmar i Högdalen och en kille brukar "hänga" med kompisar i Bandhagen. De barn som rör sig längre bort från sina stadsdelar säger att de antingen åker tunnelbana eller åker bil med sina föräldrar. Endast ett av barnen uppger att hon i sin vardag rör sig längre bort när hon åker tunnelbanan till centrala Stockholm för att träna kickboxning.

5.2 SAMMANHÅLLNING

Resultatet av skoldialogen visar att det skiljer sig i hur mycket barnen vistas i angränsande stadsdelar. Ungefär hälften av barnen från Hagsätra hade släkt eller vänner i Rågsved och ungefär hälften av barnen från Rågsved hade vänner eller släkt i Hagsätra. Det var få barn som bodde i Hagsätra centrum eller i östra Hagsätra som hade varit i Ormkärr. Av barnen som bodde i Rågsved var det få som visste vart Ormkärr låg eller vad det var, utan de såg Ormkärr som en del av Hagsätra.

Flera barn efterfrågade en plats, gärna inomhus där de kan umgås, då man måste vara minst 13 år för att få gå till fritidsgårdarna. Vidare framhöll de att det gärna får vara på en plats mellan stadsdelarna så att barn från hela området kan mötas. (barn i mellanstadiet)

Eftersom att barnen måste vara minst 13 år för att få vara på fritidsgårdarna efterfrågade flera en plats, gärna inomhus, där de kan umgås med varandra. Några av barnen önskade att det gärna får vara på en plats mellan stadsdelarna så att barn från hela området kan mötas. Barn och unga uttryckte således i dialogen ett behov av tillgång till ickekommersiella rum.

Det finns i dagsläget få aktiviteter och mötesplatser för barn och ungdomar i 9-13 årsåldern, det utbud som finns är främst idrottsaktiviteter som anordnas på Hagsätra IP och bollplaner på skolgårdarna. Här är det viktigt att lyfta ett jämställdhetsperspektiv eftersom fotbollsplaner används till 82 procent av killar och endast till 18 procent av tjejer (Stockholms stad, 2016b). Stockholms stad har tagit fram ett planeringsunderlag för jämställdhet som tydligt visar skillnader i hur flickor och pojkar aktiverar sig, samt använder offentliga platser. Det finns framförallt en stor aktiveringsplats inom området, vilken är Hagsätra IP. Som tabellen nedan från *Planeringsunderlag jämställdhet Södermalm och mellersta söderort* visar är detta aktiviteter som främst uppskattas av killar. Tyréns analys av området visar därför att området idag har brist på aktiviteter för tjejer, se tabell 2.

Tabell 2. Könsfördelning totalt i procent på olika anläggningar utomhus och inomhus för Stockholms stad, Källa: Stockholms stad 2016b:38, Tabell 10.

| | Stockholms stad | |
|---------------------------------|-----------------|---------|
| | Pojkar | Flickor |
| Konstfrusen bandybana | 90 | 10 |
| Konstfrusen isbana (inne + ute) | 88 | 12 |
| Fotbollsplaner | 82 | 18 |
| Motionsspår/skidspår | 75 | 25 |
| Rundbana skridskor | 63 | 37 |
| Friidrottsanläggning/banor | 55 | 45 |
| Skidbackar | 55 | 45 |
| | | |
| Utomhusbad/strandbad | 50 | 50 |
| | | |
| Sporthallar/gymnastiksal | 55 | 45 |
| Simhallar | 45 | 55 |
| Ridanläggning | 10 | 90 |

I intervjuerna med förskolepedagoger framkom det att förskolor från både Hagsätra och Rågsved nyttjar och möts i den populära parkleken Stacken i Ormkärr. Även dagbarnvårdare som intervjuades under platsobservationerna nämnde att de vistas i Parkleken Stacken varje dag. Vidare nämndes parken San Siro i intervjuerna omnämnt som "Triangeln" och "Ängen" (se figur 24) som en viktig mötesplats där förskolor från båda stadsdelarna kan mötas och ha gemensamma aktiviteter. Oprogrammerade grönytor som San Siro är således av stor vikt för att möjliggöra för att barn i förskoleåldrarna ska kunna mötas över stadsdelarna för gemensam lek. En annan plats där olika förskolor träffas är vid Hagsätra IP. En förskolepedagog berättade att de tillsammans med andra förskolor bokar IP några gånger per år.

5.3 IDENTITET

Resultatet av skoldialogen visar att barnen oberoende av vilken stadsdel de bor i överlag är stolta över sin stadsdel. Samtliga barn svarade att de trivdes bra eller mycket bra på frågan om hur de trivs i sin stadsdel. Många barn uttryckte att de ville bo kvar här hela livet, vilket tyder på en känsla av hemhörighet och trygghet. Fler tjejer än killar nämnde att de antagligen ville flytta ifrån Hagsätra eller Rågsved någon gång i framtiden. Inte på grund av att de inte trivs i stadsdelen utan för att de vill uppleva något nytt. På frågan om vart de ville flytta svarade de att de inte riktigt visste, men att de ville bo kvar i Stockholmsområdet.

En av killgrupperna kom fram till att det inte är någon direkt skillnad mellan Hagsätra och Rågsved. Barnen hade inte heller någon tydlig uppfattning om vart stadsdelsgränsen gick. Däremot framgick det i en av tjejgrupperna att det är viss konkurrens eller skiljaktighet mellan Hagsätra och Ormkärr. Detta framgick exempelvis genom att då barn från Ormkärr börjar skolan i Hagsätra ses de av Hagsätra barnen som "Ormkärrsbarn" eller "Ormkärringar".

Under skoldialogen var barnen ombedda att beskriva de olika stadsdelarna med ett eller flera ord. Barnen från Hagsätra inklusive Ormkärr beskrev Hagsätra med ord som:

- Hemma
- Min födelseort
- Centrum är bra
- Skolan är bra
- Hagsätra IP
- Fotboll
- Träning
- Fritidsgården
- Idrottshallen
- Vänner
- Dagis
- Vara med kompisar

Killar associerade i större utsträckning än tjejerna Hagsätra med Hagsätra IP och fotboll. Tjejer beskrev Hagsätra mer i termer om vänner och centrum. Dialogen indikerar att Hagsätra IP främst används av killar då få tjejer nämnde att de vistas där, samt att få tjejer känner tillhörighet till IP. Generellt bland killarna var IP en plats som de går till varje dag för att delta på träningar eller för att spela fotboll på egen hand.

Barnen från Rågsved beskrev Hagsätra med ord som:

- Hagsätra IP är bra att träna på
- Fotboll
- Farlig
- Promenerar från Rågsved till Hagsätra centrum på sommaren
- Promenerar med kompisar

Mängden ord i sig är ett resultat av att barnen i Rågsved inte har en lika tydlig koppling till Hagsätra som barnen boende i Hagsätra. Barnen i Rågsved förknippade främst Hagsätra med Hagsätra IP samt centrum. Vidare beskrev en av tjejgrupperna att det är farligt i Hagsätra centrum.

Barnen från Hagsätra inklusive Ormkärr beskrev Rågsved med ord som:

- Park
- Vänner
- Träffa folk
- Bageri
- Bra tårta
- Invandrare
- Centrum
- Kompisar
- Rågsveds bollplan
- Fritidsgården
- Kaninburen (Rågsvedsskolans inhägnade lilla fotbollsplan)

Tjejer förknippade Rågsved i större utsträckning med vänner och centrumaktiviteter, som exempelvis att det finns ett bra bageri i Rågsved. Killarna förknippade Rågsved med bollplaner

och bollsport samt centrum och fritidsgård. Av diskussionerna under dialogtillfället var det även tydligt att killarna i Hagsätra var mer främmande för Rågsved än tjejerna i Hagsätra. Killarna använde även mer negativa termer för att beskriva Rågsved.

Barnen från Rågsved beskrev Rågsved med ord som:

- Hemma
- Rågsved är bäst
- Farlig
- Springer ute
- Tårta i Rågsved
- Promenerar med kompisar
- Göra roliga saker
- Gå hem till varandra
- Bollplanen är ganska stor

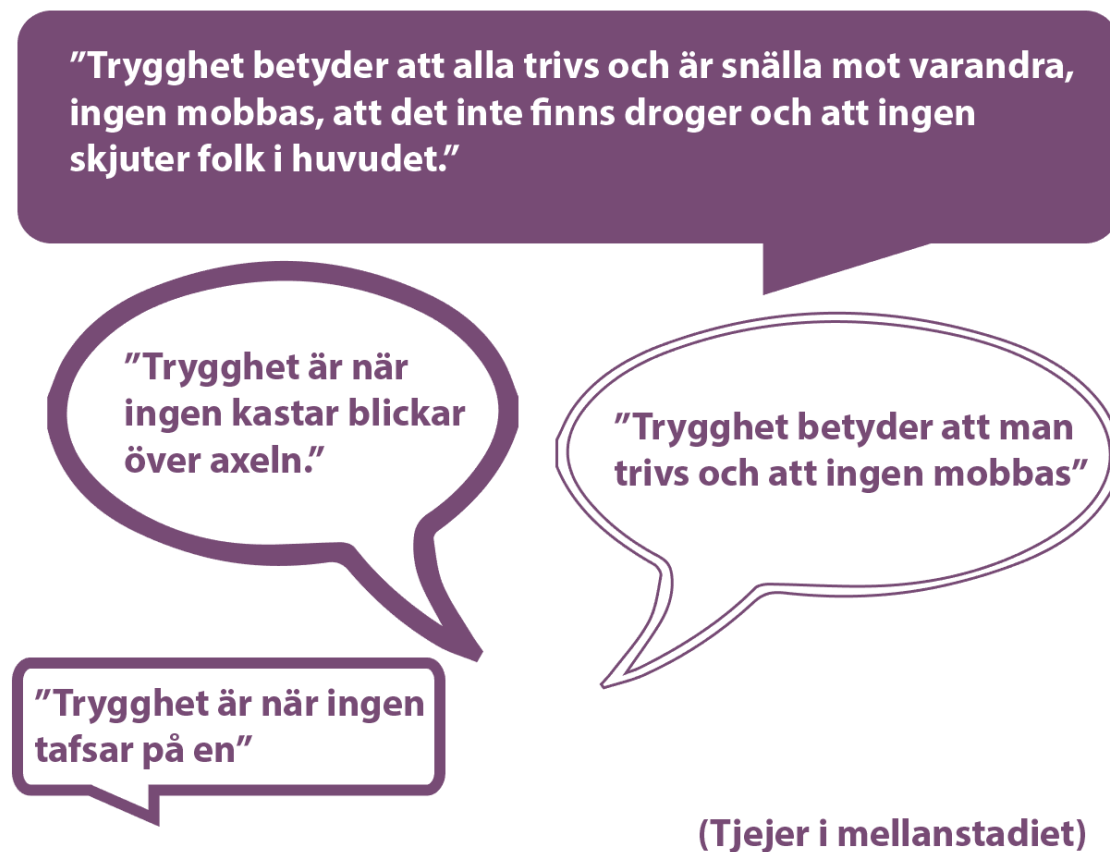
Både killar och tjejer i Rågsved har en stark hemhörighet med Rågsved och beskrev Rågsved som "hemma". Flera uttryckte även en stolthet över området varav en tjej skrev "Rågsved är bäst". Även här lyfte killarna bollplanen och att de brukar spela fotboll, medan tjejerna talade om vänner, centrum och att de brukade promenera runt i Rågsved.

Under dialogen diskuterades områdena öppet och fritt av barnen och det var få barn som associerade någon av stadsdelarna till något negativt. De negativa faktorer som ändå framkom och kan kopplas till identitet som "farligt centrum" diskuteras vidare under aspekten Trygghet.



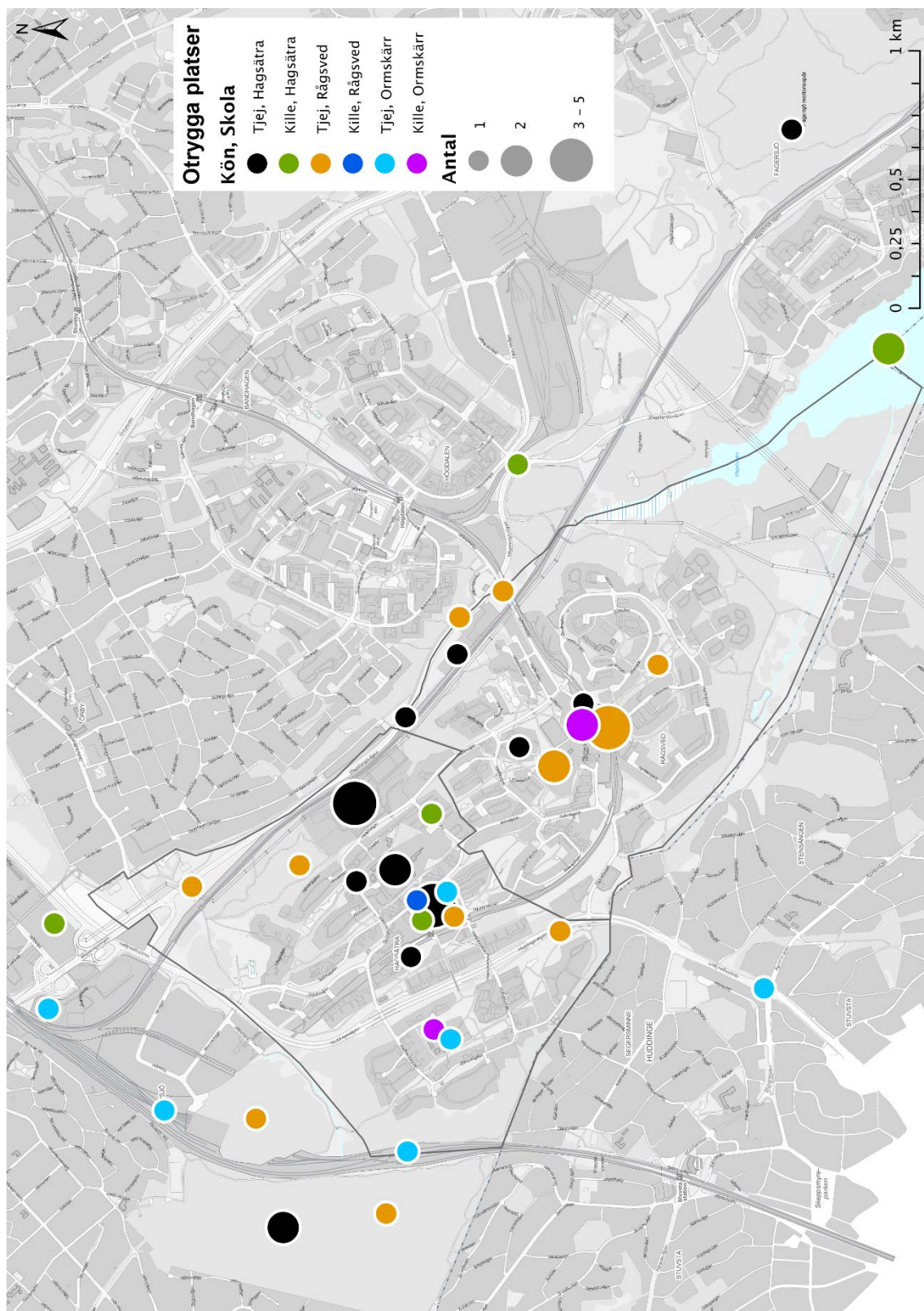
Från intervjuerna med förskolechefer framkom det att de också ser problematiken i att människor flyttar ifrån stadsdelarna och framförallt ifrån Rågsved. En av förskolecheferna framhöll att "vi vill ge barnen en stolthet över området. Vi vill att de ska känna en hemhörighet och stolthet". För att arbeta för detta brukar förskolorna vistas ute i närområdet samt stanna till och prata om en byggnad eller en staty. På så vis vill de göra barnen medvetna om sitt område och uppmärksamma på det som finns. "Många flyttar, det vill vi vända" (citat en förskolepedagog). Vidare plockar de ofta skräp med barnen då de är ute för att lära barnen att ta hand om miljön och sitt område.

5.4 TRYGGHET



Resultatet från skoldialogen visar att killarna från Hagsätra tycker att sitt egna centrum upplevs som tryggt men att Rågsveds centrum är otryggt. "Man gillar sitt område mer än andras" (citat kille, mellanstadiet). Killarna från Hagsätra tycker mycket om Hagsätra centrum och berättar att de brukar vara där varje dag. Killarna från Rågsved framhöll att Rågsveds centrum är otryggt och hänvisade till nyliga händelser som har skapat otrygghet, exempelvis är att det nyligen brunnit i centrum samt att det finns alkoholpåverkade personer, "fullisar", i skogen. En kille berättade om Rågsved centrum att "man blir van vid att höra skott".

Figur 24 visar en platsspecifik bild över vilka platser som barnen från respektive skola upplever som otrygg. I denna karta är barnen uppdelade som tjejer respektive killar, detta för att kunna göra en jämförelse mellan hur tjejer och killar upplever trygghet. Kartan inkluderar inte när på dygnet som platserna upplevs som otrygga.



Figur 24. Otrygga platser uppdelat på respektive skola och kön.

Barnen från Hagsätra och Rågsved refererade främst till platser inom den egna stadsdelen när det gällde trygghet och otrygghet. En plats som några av killarna poängterade som otrygg var McDonalds i Älvsjö, och att det främst är på kvällen det är otryggt där.

Generellt hade killarna från varken Rågsved eller Hagsätra lite att berätta gällande otrygga platser i Hagsätra och Rågsved. Tjejerna hade däremot mer att berätta och upplevde sig generellt mer otrygga än killarna. Tjejgrupperna diskuterade otrygghet i området likväl som otrygghet på internet och på sociala medier. Det blev genom skoldialogen tydligt att tjejer är mer uppmärksamma på otrygghet och de diskuterade bland annat exempel på vänner som blivit utsatta för något brott. Samtliga tjejer nämner ofta specifika händelser som sedan skapat en rädsla hos dem, och att de på grund av dessa händelser inte vågar gå till vissa platser eller röra sig i vissa områden. Exempel på sådana händelser var att det brunnit i Rågsvedsskolan, att en kille blivit skjuten på Hagsätra skola, eller att de sett pedofiler eller blottare.

Tjejerna nämnde skogen som en upplevd otrygg plats på grund av mörkret samt rädsla för att bli utsatt för brott. En tjej nämnde Milanparken som exempel på en otrygg plats. Samtliga tjejer från både Hagsätra och Rågsved tycker att större samt även en del mindre bilvägar är otrygga. Gällande bilvägarna är tjejerna otrygga för att bilarna kör fort samt för att bli utsatta för brott av okända vuxna. En tjej berättade att hon hört om en vit skåpbil som åker runt i området och hämtar upp barn.

Vid diskussionen om otrygghet och otrygga platser diskuterade även några tjejer internet. Tjejerna berättade att Youtube och andra sociala medier är farligt, på så vis att det finns vuxna män som vill dem illa där genom att be om deras kontaktuppgifter och sedan söka upp dem i verkligheten.

Trygghet handlar även om möjlighet och begränsningar i rörelsemönster varför trafikleder och gröna partier bidrar till att skapa otrygghet. Utifrån dialogerna med förskolepedagoger så ansåg de att trafikfrågan egentligen inte är ett problem för dem och deras verksamhet. De flesta barn blir lämnade via gång eller kollektivtrafik, få får skjuts till förskolan i bil. De tillägger dock att bilarna i Ormkärr kör fort och att det inte heller finns lika många parkgångar att gå på i Ormkärr som i centrala Hagsätra och Rågsved, vilket resulterar i att förskolan är tvungen att gå med barngrupp ute i trafiken då de rör sig i Ormkärr.

En förskolepedagog berättar att Stjärnsundsgatan/Olshammsgatan vid Hagsätra Bibliotek/centrum inte känns säker att korsa med barnen, då det är dåliga siktlinjer samt att bilarna kör fort trots hastighetsbegränsning på 30 km/h. Detta är en anledning till att förskolan i Ormkärr samt förskolan Snese i Hagsätra centrum sällan går till IP i Hagsätra eller till skogen däromkring, utan väljer andra platser närmare förskolan eller väster om Hagsätra centrum.

5.5 GRÖNA MILJÖER

Utifrån resultatet av skoldialogen (se figur 25) hade killarna generellt en mer positiv bild av utevistelse och skogen. Flera av killarna framhöll att skogen innebär en frihetskänsla. De kan besöka skogen med sin familj eller för att bygga kojor, besöka en grotta eller leka där.

Killarna som deltog tycker att det finns många roliga platser inom stadsdelen där de kan vara ute och ha roligt. Vilka plaster de uppskattar skiljer sig mellan barnen men några exempel är Fagersjö, parkområdet vid fotbollsplanen i Rågsved samt Milanparken. Milanparken var även uppskattad av tjejgrupperna där framförallt studsattan var populär. När det gäller Milanparken så framhöll killarna att den bör rustas upp med bland annat mer belysning.

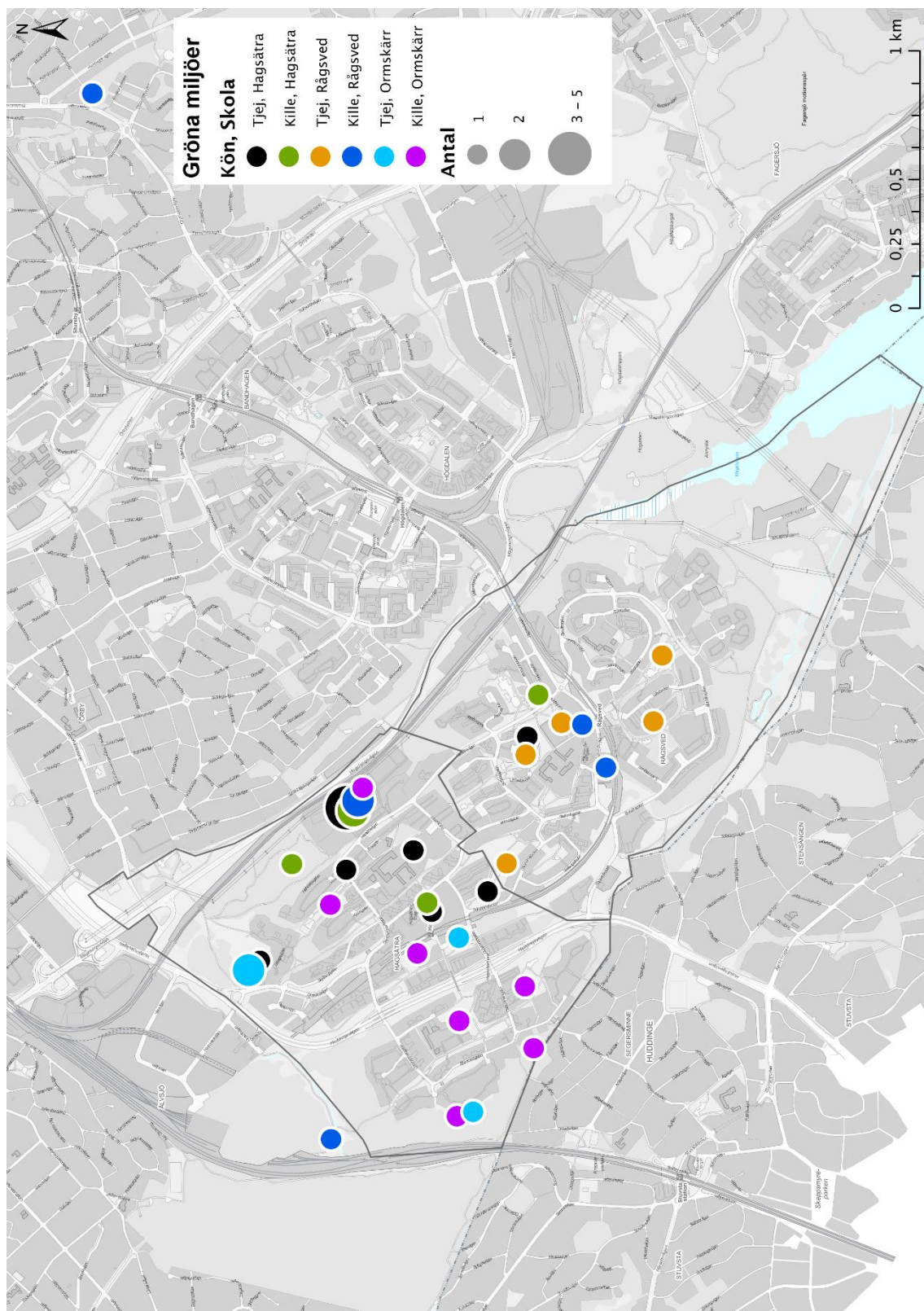
Under dialogtillfället fick barnen föreställa sig en ny park. Då killarna diskuterade så skulle den gärna få ligga vid skogsområdet intill Hagsätra centrum och den fick gärna innehålla en "high-tech"-park, instrument, fotbollsplan, stora klätterställningar, fontäner, bänkar, ett matställe där man kan köpa glass, en pulkabacke och lianer. Tjejerna framhöll studsatta, kinagångar för flera personer och klätterbanor som förslag. Men framförallt diskuterade tjejerna att det istället borde finnas fler offentliga platser som inte är utomhus då de hellre träffar sina vänner inomhus. Några tjejer berättade att det finns ett ställe där de kan träffas inomhus som heter Mellanstadiegården, men att det inte är så skoj där. På frågan till tjejgrupperna om de brukade vara på Hagsätra IP eller bollplanerna som var väldigt populära bland samtliga deltagande killar, svarade de flesta att de inte brukade spela fotboll där. De flesta tjejer berättade att de inte var där för att det inte är roligt med fotboll. Några tjejer nämnde också att de inte gick dit så ofta för att det alltid var upptaget av killar och killgäng.

Samtliga barn refererade ofta till skolleken på deras respektive skolgårdar då de talade om lek utomhus. Nästan alla tjejer som deltog föredrog att vara hemma på fritiden och ägnar helst inte tid utomhus, i alla fall inte i skogen. Tjejerna berättade att de hellre umgås med vänner inomhus hemma hos sig själva eller hos någon kompis. På frågan om vad de brukade göra tillsammans fick vi till exempel svaret att de bara "hängde", spelade spel eller dansade. Tjejerna tycker inte heller att det finns några bra parker eller lekparkar inom Hagsätra och Rågsved. Då tjejerna vistas utomhus är det främst för att de är på väg någonstans, som till kiosken eller till någon kompis. Älvsjöbadet diskuterades också i en av tjejgrupperna där de framhöll att det i dagsläget känns slitet och smutsigt. Tjejerna hade en rad olika förslag på förbättringar, som exempel nämnde de jacuzzi, bassäng med tak samt rutschbanor.

Ingen av tjejgrupperna kände till Älvsjöskogen eller Långsjön. Några av tjejerna berättade att de vid något tillfälle har varit ute och grillat under tiden de gick på fritids men att det inte var roligt, "det är för kallt för att vara ute i Sverige, även på sommaren" (cit. tjej, mellanstadiet). Det var även tydligt att barnen i tjejgrupperna sällan var ute i naturen med sina familjer. Hälften av tjejerna vistades ibland i grönområden men hälften av tjejerna var samstämmiga om att de aldrig besöker grönområden eller strövområden med sina familjer. De åkte hellre in mot stan eller till något centrum för att shoppa.

Barnen vid skoldialogen angav ingen referenspunkt kopplat till gröna miljöer specifikt, förutom skogen som sträcker sig bortom stadsdelens gränser. Som nämnts så berättade de att de ibland åker iväg för att grilla med släktingar eller bada vid någon sjö men barnen angav inte då vart de åker. Faktumet att de inte riktigt vet var de åker, så länge de inte befinner sig i sin närmiljö, berättar en del om barns sätt att läsa av sin omgivning. De värderar inte platsen i sig på samma sätt som de värderar vad de gör på den specifika platsen.

Utifrån de intervjuer som genomfördes med förskolepedagoger så värderas utemiljöerna i förskolornas närhet högt. Samtliga förskolor är ute med barnen varje dag och centrumnära skogsområden används som pedagogiska platser i undervisningen. Skogen som lärande plats finns med i läroplanen och specifikt för de mindre barnen är det viktigt med de centrumnära skogsområdena/skogsområdena. Det centrumnära skogsområdet precis vid Snesens förskola framhölls som särskilt viktigt att bevara då närmare 98 procent av barnen på Snesen kommer från andra kulturer där det generellt sett inte är vanligt att vistas i skogen under fritiden, samt att föräldrarna till dessa barn ofta har uppfattningen att skogen är farlig. Här ansåg förskolepedagogen att det är särskilt viktigt att introducera barnen till skogen och förskolan använder skogen som en del i lärandet. En pedagog lyfter även att skogslek är mer jämställd och jämlik än lek på programmerade ytor likt lekplatser "Barnen behöver träna motorik, balans och klättra, då är det viktigt att det finns ett utbud och tilltalande platser så att man faktiskt vill leka där med" (cit. förskolepedagog).



Figur 25. Barnens användning av gröna miljöer uppdelat på respektive skola och kön.

Förskolan Gökboet vistades tidigare ofta i skogsdungen vid Gökholmsbacken som tidigare var en viktig plats för de yngsta barnen som inte orkar eller kan gå så långt. Det framkom i intervjun att det inte längre vill gå till Gökholmsbacken då de bland annat har hittat sprutor och glas i skogsområdet.

Specifikt Ormkärnsförskolan vistas ofta i skogen bakom Ormkärr mot Huddinge, men även förskolan från Hagsätra centrum vistades där. Från intervjuerna framkom det att den skogen är populär bland barnen. Någon förskola i Hagsätra men framförallt förskolorna i Rågsved vistas ofta i Snösättraskogen där det framkom i intervjuerna att det finns vattendrag med grodor och annat att titta på, vilket är populärt bland barnen.

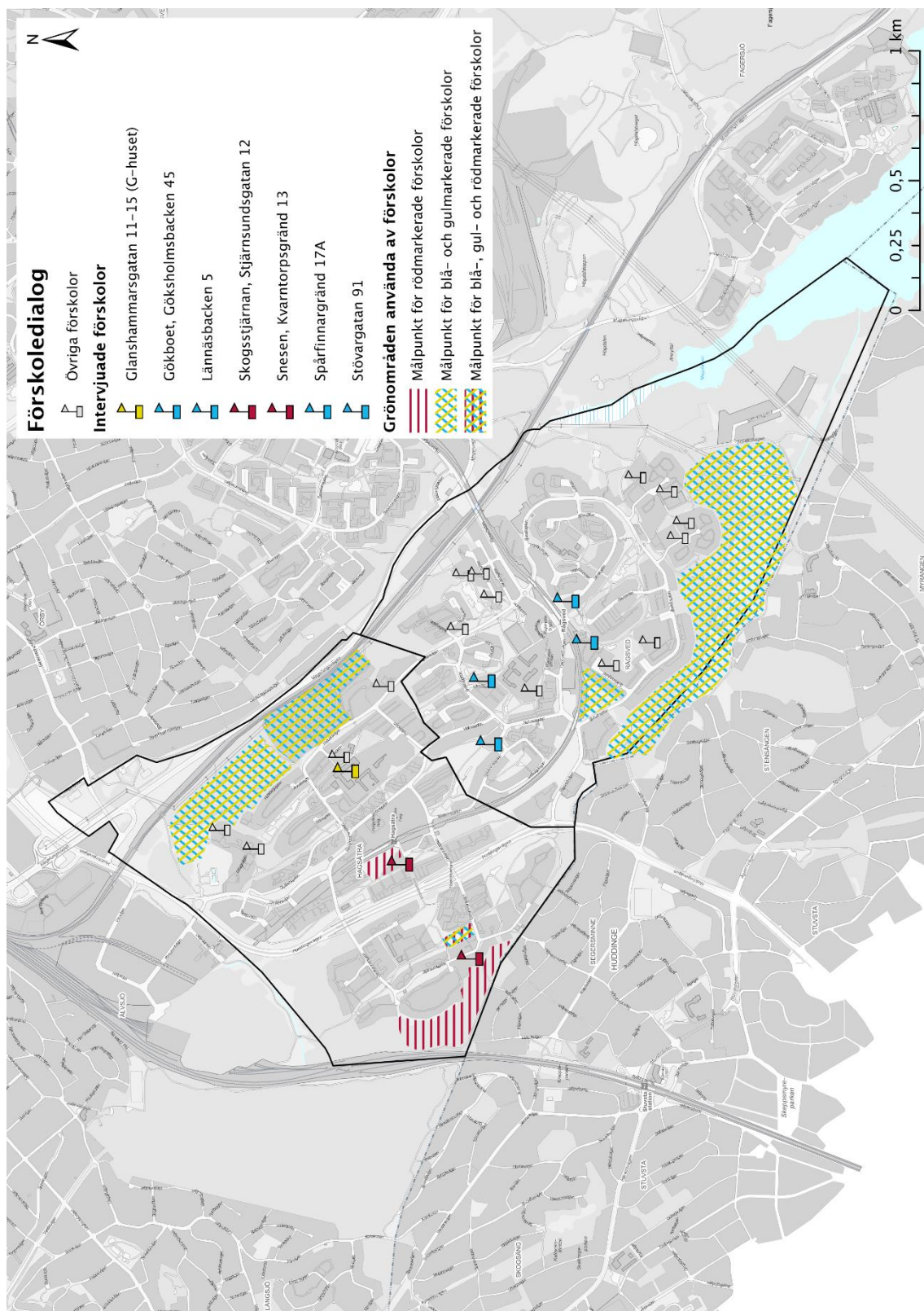
De gröna miljöer som förskolorna använder, bortsett från mindre lekplatser, visas i figur 26 samt listas mer i detalj nedan.

- "Ängen"
- "Ankdammen"
- Rågdalen
- Krokodilparken
- Skogen "bakom IP" mot Älvsjöbadet
- Skogen bakom Bjursätragatan mot Huddinge
- Skogen mot Magelungen, naturstigen med spång
- Parkleken "Stacken parken"
- Skogen bakom Ormkärr mot Huddinge
- Snösättraskogen
- Skridskor med barnen i Gubbängen
- Fruktparken i Aspudden

Av figur 26 är det tydligt att förskolorna utnyttjar stora delar av stadsdelarna och de grönområden som finns. De rödmarkerade förskolorna uttryckte att de inte rörde sig mot Hagsätra IP hållet då de behövde korsa otrygga vägar. Istället använde de skogsdungen i Hagsätra Centrum samt i Ormkärr som förövrigt är populär bland barnen. Således begränsar trafiken i Hagsätra förskolornas rörelsemönster i stadsdelen.

Samtliga tillfrågade förskolor utnyttjade parkleken Stacken i Ormkärr och framhöll att den är bra och omtyckt. Förskolan i Ormkärr nyttjar parkleken Stacken minst en gång i veckan. De barndagvårdare som intervjuades under platsobservationerna berättade att de besöker parkleken Stacken varje dag. Det framkom i intervjuerna med förskolepedagoger att det är ett stort tryck på samtliga parklekar och lekplatser i båda stadsdelarna. Samtliga förskolepedagoger framhöll att det är tråkigt när lekplatser tas bort i området utan att ersättas. I intervjuerna framhöll pedagogerna att det är bra med variation av mindre och större lekpark/parklekar samt att många befintliga lekpark och lekutrustning är slitna och behöver rustas upp. Ny utrustning blir ibland utslitet redan efter ett år. Pedagogerna fortsätter och berättar att det händer att utrustning går sönder och då står lekparken och förfaller istället för att det åtgärdas.

I en intervju lyftes det att det finns en brist på parkbänkar i området, där människor vid tillfällen har tagit parkbänkar från förskolegårdarna och ställt på andra platser där det har saknats bänkar. Utifrån intervjuerna framhävs ett behov av att satsa på kvalitet framför kvantitet när det gäller utformning av gröna miljöer riktade till mindre barn.



Figur 12. Grönområden som nämndes som viktiga för den pedagogiska verksamheten under förskoleintervjuerna.

Kring Förskolan Gökholmsbacken finns det få parker i närheten att vistas på. Den park som finns i riktning mot Hagsätra centrum har inget utbud för barn. I intervjun framhölls det att det vore uppskattat med en lekplats där.

Fruktparken i Liljeholmen är populär bland barnen och i en intervju framkom det att då de större barnen själva får vara med och planera vad de ska göra väljer de ofta att de ska göra en utflykt till Fruktparken. Vidare åker några förskolor gärna på utflykt till Gubbängen på vintrarna för att åka skridskor med barnen då det inte finns någon plats för det i Hagsätra eller i Rågsved. En förskolepedagog framhöll att de gärna vill lära barnen att åka skridskor, framförallt i förskolor där många barn kommer från länder där det inte finns snö och is på samma sätt som här.

En annan aspekt som förskolepedagogerna poängterade i samtliga intervjuer var vikten av att skapa bra lekmiljöer och roliga saker för barn inom stadsdelarna. De lyfte detta som extra viktigt då många familjer inom stadsdelarna inte har råd att åka in mot stan eller göra utflykter som kostar pengar. Parkmiljöerna och parklekarna blir då deras kulturbesök. De berättar även att det finns många nyanlända i området som inte åker utanför stadsdelarna särskilt ofta och då är det extra viktigt med en bra utomhusmiljö för barnen att växa upp i. Kartbild över grönområden som nämndes under förskoleintervjuerna visas i figur 26.

6 REKOMENDATIONER

Resultatet av denna SVA presenteras i fem punkter för att socialt värdeskapande för Hagsätra och Rågsved. Dessa konkretiserats genom att tillhörande geografiska platser pekas ut. Till varje geografisk plats presenteras rekommendationer på utveckling och åtgärder, vilket redovisas för i tabell 3a-e.

Rekommendationer och åtgärder ges övergripande med syfte att bidra till socialt värdeskapande utveckling i Hagsätra och Rågsved. Hänsyn har inte tagits till vem som har rådighet i frågorna, vilket kan begränsa resultatet. Exempelvis ägs Hagsätra- och Rågsveds centrum av privata aktörer och en utveckling av dessa måste främst drivas av dem.

De fem punkter för att socialt värdeskapande för Hagsätra och Rågsved som Tyréns rekommenderar är:

- Skapa fritidsaktiviteter och målpunkter för alla
- Öka tryggheten
- Skapa platskänsla och stolthet
- Planera ur ett jämställdhetsperspektiv
- Stärk kopplingar och överbrygga barriärer

Som komplement till de prioriterade rekommendationerna i tabell 2, föreslår SVAn att det kommande planeringsarbetet fortsätter att inkludera boende och verksamma från stadsdelarna till att vara delaktiga i den fortsatta planeringen. Ett exempel på medskapande kan vara att låta tjejer från stadsdelarna vara med och skapa platser med aktiviteter för att stärka deras trygghet och stolthet över området. Detta då det framgått att tjejer är mer otrygga än killar samt har färre mötesplatser i det offentliga rummet. Att ge tjejer möjlighet till medskapande kan på så vis ge dem större plats i stadsrummet samt få dem att vilja röra sig mer fritt i sin närmiljö.

Då barn i de åldrar som denna SVA har fokuserat på, förskoleålder och mellanstadieålder, rör sig mer lokalt i sin närmiljö sker analysen främst på stadsdelsnivån. Hade analysen också inkluderat högstadie- och gymnasieungdomar hade även nivåerna omgivning och stad varit av relevans då de generellt har ett större rörelsemönster. Dessa grupper är därför av intresse att involvera i nästkommande skeden. För kommande planeringsskeden är det viktigt att analysera mer platsspecifikt enligt tabellen nedan.

Tabell 3a. Rekommendationer utifrån SVA: Fritidsaktiviteter och målpunkter för alla.

| TEMATISK PRIORITERING | GEOGRAFISK PLATS | REKOMMENDERAD UTVECKLING OCH ÅTGÄRD |
|--|---|--|
| Fritidsaktiviteter och målpunkter för alla med ett särskilt fokus på barn och unga samt ur ett jämställdhetsperspektiv. Vid tio års ålder får barn ofta ett större behov av att röra sig utanför hemmet, men dessa barn är för unga för att vistas på exempelvis en fritidsgård. Det är viktigt att det finns aktiviteter för barn i denna ålder. | Rågsveds centrum | Centrumkärnan bör rustas upp. Detta genom såväl etablering av inomhuslokaler som utomhusmiljöer anpassade efter barn och ungas behov. |
| | Hagsätra centrum | Centrumkärnan bör rustas upp. Etablering av kvalitativa gröna miljöer som kan nyttjas av alla åldrar. |
| | Hagsätra IP och Älvsjöbadet samt det gröna stråk som binder dem samman | Genom att utveckla samband mellan redan befintliga målpunkter inom Hagsätra och Rågsved så främjas möten mellan människor. |
| | Attraktiva skolgårdar, parklekar och lekplatser | För att främja barn och ungas livskvalité krävs satsning på skolmiljöer, då barn vistas i skolan under stor del av sin tid. Även skapa en temalekplats där barn i flera åldrar kan vistas. |
| | San Siro | San Siro är idag en attraktiv målpunkt för förskolorna, för att de behöver större oprogrammerade ytor att träffas på. Tillvarata denna eller liknade platser |

Tabell 3b. Rekommendationer utifrån SVA: Trygghet.

| TEMATISK PRIORITERING | GEOGRAFISK PLATS | REKOMMENDERAD UTVECKLING OCH ÅTGÄRD |
|---|-------------------------------------|---|
| <p>Trygghet skapar frihet att röra sig fritt i området men också att våga ta plats i samhället och vara sig själv. Människors använder stadsrum olika beroende på deras upplevda trygghet. Även här bör ett jämställdhetsperspektiv ingå eftersom kvinnor och män upplever trygghet olika.</p> | Gaturum och stråk | Bättre underhåll av gång- och cykelvägar minskar risk för olyckor, som halkolyckor och skapar ett mer omhändertaget intryck vilket gynnar tryggheten. Bra belysning av gaturum bidrar till att skapa trygghet. Även bostadsnära gator och stråk efterfrågas då ljus och rörelse från bostäder gynnar tryggheten utanför. |
| | Rågsved och Hagsätra centrum | <p>Trivsammare utemiljöer, eftertraktade målpunkter i form av handel och service samt att inkludera förskola/skola är några exempel på vad kommunen kan göra för att bidra till ett levande stadsdelscentrum och då öka tryggheten. Genom att rusta upp de båda stadsdelcentrum och genomföra trygghetsåtgärder skapas möjlighet för fler personer att nyttja dem.</p> <p>Eftersom stadsdelen är förhållandevis glesbefolkad så finns det i dagsläget inte underlag till att fylla de stora centrumkärnor som både Hagsätra och Rågsved har. Mer rörelse i centrum än vad som finns i dagsläget främjar trygghet men då krävs att underlaget ökar genom förtätning av stadsdelarna.</p> |
| | Ny bebyggelse | När ny bebyggelse tillförs området så bör glasade fasader och entréer mot gaturummen beaktas, med fördel inom de stråk som identifierats som otrygga, för att skapa folkliv och därmed trygghet. |

Tabell 3c. Rekommendationer utifrån SVA: Platskänsla och stolthet.

| TEMATISK PRIORITERING | GEOGRAFISK PLATS | REKOMMENDERAD UTVECKLING OCH ÅTGÄRD |
|--|---|---|
| <p>En stark platskänsla och stolthet över sin boendemiljö skapar framtidstro och vilja att stanna kvar samt förvalta och utveckla sin stadsdel.</p> <p>Platskänsla och stolthet är direkt kopplat till de ovan nämnda punkterna om trygghet och målpunkter. Detta då platskänsla och stolthet bland annat skapas genom att invånare känner sig trygga när de visats i det offentliga rummet. Tillgång till tydliga fritidsaktiviteter och målpunkter påverkar också upplevelsen av, samt stoltheten över platsen.</p> | Hagsätra Gaturum | Förbättra miljöerna kring Hagsätra centrum som gör att de är mer attraktiva för såväl dem som bor där som för de som är på besök. |
| | Rågsved centrum | Förbättra miljöerna kring Rågsveds centrum genom att göra dem attraktiva för såväl de som bor där som för de som är på besök. Förslagsvis genom att lägga särskild fokus på "Snäckan/hästsken" ytter-varv som i dagsläget inte har någon tydlig funktion men bidrar till otrygghet. |
| | Hagsätra IP, Älvsjöbadet och liknande målpunkter | Att rusta upp redan starka målpunkter gör att invånare i stadsdelarna nyttjar dem mer och kan även locka människor från övriga staden. Skapa något att vara stolt över. |
| | Rågsved | Ny lokal och regional målpunkt/mötesplats som förslagsvis kan kopplas till Rågsveds musik- och kulturarv. |

Tabell 3d. Rekommendationer utifrån SVA: Jämställdhetsperspektiv.

| TEMATISK PRIORITERING | GEOGRAFISK PLATS | REKOMMENDERAD UTVECKLING OCH ÅTGÄRD |
|---|---|--|
| <p>Det är viktigt att i fortsatt planering anta ett jämställdhetsperspektiv. Det finns redan vid ung ålder tydliga exempel på att killar och tjejer upplever trygghet på olika sätt och att tjejer/kvinnor är mer otrygga i det offentliga rummet än män. Det är även tydligt att tjejer och killar har olika behov när det gäller fritidsaktiviteter. Fotboll är en idrott där pojkar dominerar medan friidrott är en idrott där flickor dominerar. Det finns även fler offentliga platser riktade till pojkar och deras fritidsaktiviteter, så som bollplaner. Om det saknas aktiviteter för tjejer kan det leda till att de vistas ute mindre vilket även i längden kan leda till skillnad i hälsa.</p> | Rågsved och/eller Hagsätra centrum | Skapa en samlingslokal för äldre barn (ca 10-13 år) som är flexibel nog att kunna formas utifrån behov. Som främjar möten mellan både pojkar och flickor i Hagsätra och Rågsved. |
| | Rågsveds skola | Skollokaler som används på kvällstid för ungdomsaktiviteter så som datasalar, biljardbord eller soffgrupper. |
| | Hagsätra och Rågsved | Bevara närrecreation i syfte att nytta natur och skog för pedagogisk verksamhet. |

Tabell 3e. Rekommendationer utifrån SVA: Kopplingar och barriärer.

| TEMATISK PRIORITERING | GEOGRAFISK PLATS | REKOMMENDERAD UTVECKLING OCH ÅTGÄRD |
|---|---|---|
| <p>Kopplingar och barriärer är ett tydligt fokusområde för Hagsätra och Rågsved då stadsdelarna omges av barriärer i form av trafikinfrastruktur. Därmed blir kopplingar till omgivande områden svaga. Analysen visar också att tillgängligheten till och från målpunkter inom stadsdelarna är svag på grund av otydliga stråk, vilket även påverkar den mentala tillgängligheten. Genom att skapa tydligare stråk ökar troligen rörligheten inom området samt tillgängligheten till betydande målpunkter.</p> | Magelungsvägen och Rågsvedsvägen | En tillgänglig och tydlig koppling för gående och cyklister mellan Hagsätra-Rågsved samt Högdalen, över Magelungsvägen och Rågsvedsvägen. |
| | Rågsved och Hagsätra centrum | De båda centrum bör bindas samman via stråk, förslagsvis aktivitetsstråk med inslag av grönstruktur. |
| | Huddingevägen | En tillgänglig och tydlig koppling för gående och cyklister mellan Hagsätra och Ormkärr över Huddingevägen. |
| | Rågsved | Öka variation av upplåtelseform då Rågsveds bostadsbestånd idag är ojämnt fördelat. |

7 LITTERATURFÖRTECKNING

- Almén, M (Alingsås kommun, Alingsåshem, Föreningen Allt Jämt), 2010. *Trygghet ur jämställdhetsperspektiv, verktyg för samhällsbyggare*.
- Björklid, Pia (2015). *Forskning om barn och trafik*.
- Cruse Sondén, Gerd; Olsson, Sören & S2020 (2016). *Trygghet och öppenhet*, Göteborgs stad.
- Dahlin, Åsa (2016). *Från delad till enad stad*, Delrapport, Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm, Stockholms stad.
- Gehl, Jan (2010). *Cities for people*, Washington: Island Press.
- Gustavsson, Eva & Elander, Ingemar (2016). *Sustainability potential of a redevelopment initiative in Swedish public housing: The ambiguous role of residents' participation and place identity*, *Progress in Planning* 103(2016)1-25.
- Göteborgs stad (2011). *[SKA] Social konsekvensanalys. Människor i fokus 1.0*.
- Larberg, Vanja & S2020 (2016). *En sammanhållen stad*. Göteborgs stad.
- Olsson, Sören; Larberg, Vanja & S2020 (2016). *Hälsa och gröna stadsmiljöer*. Göteborgs stad.
- Simicic, Mariana. (2015). *Jämställda urbana aktivitetsytor för Ungdomar – en fallstudie av Rosens röda matta i Rosengård*. SLU 2015.
- Stockholms läns landsting (2015). *Spårväg Syd. Flemingsberg-Skärholmen-Älvsjö*. Social konsekvensbeskrivning.
- Stockholms stad (2016a). *Lokalt utvecklings-program för Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnds-område*.
- Stockholms stad (2016b). *Planeringsunderlag jämställdhet Södermalm och mellersta söderort*.
- Stockholms stad (2012). *Framkomlighetsstrategin*.
- Stockholms stadsmuseum (1998). *Hagsätra – kort beskrivning av områdets historia*, Utgiven av Stockholms stadsmuseum, Storstockholms lokaltrafik, Kulturhuvudstadsåret Stockholm år 1998.
- Stockholms stad och Trafikkontoret (2016). *Parkplan: Enskede-Årsta-Vantör, Del 1 - Strategier för utveckling av parker och naturområden*.
- Studieförbundet Vuxenskolan/Stockholmskällan (1999). *Rågsveds historia*, Utgiven av Studieförbundet Vuxenskolan, hämtad från Stockholmskällan.
- Stoltz, Jonathan; Grahn, Patrik; Brundell-Freij, Karin; Björk Jonas & Skärbäck Erik (2012). *Malmöbors upplevelse av fem utemiljökaraktärer*, Rapportserie, Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Trivector (2015). *Analys av införande av krav på social konsekvensbeskrivning i infrastrukturplaneringen. Rapport 2015: 39, Version 1.1*.

BILAGA: FRÅGESTÄLLNINGAR VID SKOLDIALOGEN

VARDAGSLIV

- Var bor du?
- Vilka platser besöker du?
- Hur rör du dig/tar du dig dit?
- Vilken är din favoritplats i Hagsätra?
- Vilken är din favoritplats i Rågsved?

IDENTITET & SAMMANHÅLLNING

- Hur skulle du beskriva Hagsätra med ett till flera ord?
- Hur skulle du beskriva Rågsved med ett till flera ord?
- Hur ofta är ni från Rågsved i Hagsätra?
- Hur ofta är ni från Hagsätra i Rågsved?
- Umgås ni ofta med varandra på de olika skolorna?
 - Varför tror ni att det är så?
 - Vill ni umgås mer?
- Trivs du här?
- Vill du bo här när du är vuxen?
- Hur hoppas du att det är/ser ut i Hagsätra/Rågsved om tio år?
- Är du stolt över att vara ifrån/bo i Hagsätra/Rågsved?
 - Varför/varför inte?
 - Hur upplever du att personer från andra platser i Stockholm ser på Hagsätra/Rågsved?
 - Vad skulle du vilja att Hagsätra och Rågsved förknippades med?

TRYGGHET

- Finns det några platser i Hagsätra som är otrygga?
- Finns det några platser i Rågsved som är otrygga?

GRÖNA MILJÖER

- Vilka gröna områden använder du?
- Parker, skog och ängar?
 - Vad gör du där?
 - Vad skulle du vilja kunna göra där/hur skulle du vilja använda gröna områden?

UPPGIFT TILL PEDAGOGERNA

- Lista positiva och negativa saker.
- Saknas det platser/saker i deras närområde som ni skulle vilja ha i sin verksamhet?
- Hur ofta är ni från Rågsved i Hagsätra med era elever?
- Hur ofta är ni från Hagsätra i Rågsved med era elever?
- Upplever ni att eleverna umgås ofta med varandra på de olika skolorna?
 - Varför tror ni att det är så?